

עמר נקא

פירוש על רש"י לתורה

עיצוב: זהבה גרליץ

מאת

ר' עובדיה מברטנורא

הערך רבי עובדיה מברטנורא באנציקלופדיה יהודית דעת:
<http://www.daat.ac.il/encyclopedia/value.asp?id1=1629>

ברטנורא לחומש במדבר

26 פרשת חוקת	2 פרשת במדבר
26..... פרק יט	2..... פרק א
29..... פרק כ	3..... פרק ב
30..... פרק כא	3..... פרק ג
32 פרשת בלק	4..... פרק ד
32..... פרק כב	5 פרשת נשא
36..... פרק כג	5..... פרק ה
37..... פרק כד	8..... פרק ו
37 פרשת פינחס	9..... פרק ז
38..... פרק כה	9 פרשת בהעלותך
38..... פרק כו	9..... פרק ח
41..... פרק כז	10..... פרק ט
43..... פרק כח	12..... פרק י
44..... פרק כט	13..... פרק יא
44 פרשת מטות	15..... פרק יב
44..... פרק ל	16 פרשת שלח
46..... פרק לא	16..... פרק יג
48..... פרק לב	18..... פרק יד
49 פרשת מסעי	19..... פרק טו
49..... פרק לג	21 פרשת קורח
50..... פרק לה	21..... פרק טז
50..... פרק לו	24..... פרק יז
	25..... פרק יח

פרשת במדבר

ואקרא לאורי וישעי,
יהיה עזרי בספר רביעי,
ויתן אלי חדושים לחבר,
בפירוש סדר וידבר.

פרק א

פרק א, א

במדבר סיני באחד לחודש השני,

מתוך חבתן לפניו מונה אותן וכו'.

נראה דרש"י בא לאשמועין דפרשה זו שבחן של ישראל ולכך פתח בה תחלת הספר, שמן הדין היה לו לפתוח בפ' פסח שני אלא דהיא גנותן של ישראל, כמו שפירש רש"י בפרשת בהעלותך ופרשה זו חבתן כדמפרש ואזיל.

פרק ב, ב

לגולגלותם,

ע"י שקלים למשפחותם וכו'.

קשה למה סרס המקרא שפי' לגולגלותם קודם שיפרש למשפחותם הקודם לו בפסוק. ויש לומר דמשום שפי' לעיל שמנין זה היה באחד באייר אחרי הקמת המשכן הייתי יכול לטעות ולומר שלא לקח מהם שקלים שכבר נעשו האדנים והוקרבו התמידין ואין מקום לשקלים הללו לכך סמך אחריו לגולגלותם ע"י שקלים כד"א בקע לגלגלת.

פרק א, יז

האנשים האלה,

י"ב נשיאים הללו אשר נקבו לו כאן בשמות.

קשה, מה קשה לו שהוצרך לפרש כן פשיטא דבנשיאים הללו מדבר הכתוב. ויש לומר דמתירא פן תפרש את האנשים אשר נקבו בשמות אחר כן דהיינו בני ראובן בני שמעון וכל השבטים.

פרק א, מט

אך את מטה לוי לא תפקוד,

כדאי הוא לגיון של מלך להיות נמנה לבדו דבר אחר צפה הקדוש ברוך הוא וכו'.

קשה מאי דבר אחר. יש לומר דלפי פ"י הראשון לא שייך מלת אך שהוא לשון מעוט לכך פ"י דבר אחר שממעט אותן למות במדבר עם שאר ישראל הנמנים מן כ'.

פרק א, נא

יומת,

בידי שמים.

פ"י מדלא כתיב מות יומת כדכתיב במומתי ב"ד לכך פ"י יומת בידי שמים והיינו אליבא דרבנן, אבל רבי עקיבא אומר זר שמשמש במקדש בחנק במסכת סנהדרין.

פרק ב

פרק ב, ב

באותות,

כל דגל יהיה לו אות וכו'. דבר אחר: באות שמסר להן אביהן וכו'.

קשה מאי דבר אחר, יש לומר דלפי ראשון לא שייך לבית אבותם.

מנגד,

מרחוק מיל וכו' משה אהרן ובניו והלויים חונין סמוך לו וכו'.

קשה מאי קאמר בכאן משה אהרן ובניו וכו' ומה ענין זה לכאן. יש לומר דבא לתת טעם למה הקפיד גם בכאן שיוכלו לבא בשבת אל אהל מועד דהיינו טעם שמשה אהרן ובניו והלויים חונין סמוך לו והיו ישראל צריכין לבא שם ללמוד תורה ולכך הקפיד.

פרק ג

פרק ג, טו

מבן חדש ומעלה,

משיצא מכלל נפלים וכו' אמ' ר' יהודה ב"ר שלום למוד אותו השבט להיות נמנה

מן הבטן וכו'

קשה, דאי הכי שלמוד הוא להמנות מן הבטן למה לא מנאו מבן חדש. לפי שרצה להמתין שיצא מכלל ספק נפלים שיהא ראוי לקרות שומר משמרת הקדש, שהרי בדין היה למנותו משיצא מהבטן שלמוד הוא אותו השבט וכו' אלא שהמתין עד בן חדש שיצא מכלל נפלים.

פרק ג, לט

אשר פקד משה ואהרן,

נקוד על ואהרן לומ' שלא היה נמנה במניין הלויים.

פי' שלא היה נמנה מלשון מנוי ופקידות ושררה ואינו לשון מספר ומניין והכי קאמר שלא נתמנה אהרן על פי ה' למנות הלויים כדרך שנתמנה במניין ישראל, אלא שראה משה מעצמו לקרותו עמו, וזה טעם הנקודה שהוא כמי שאינו דאילו לשון מניין הכי תיפוק לי מהכא שלא היה הוא מהפקודים, וכן כתב הרמב"ן ז"ל.

פרק ג, מז

חמשת שקלים לגולגלת,

כך היתה מכירתו של יוסף עשרים כסף שהוא בכור של רחל.

קשה דהא עשרים כסף אינן אלא שקל אחד, כדכתיב: **עשרים גרה יהיה השקל**, ולמה גבה מהן ה' שקלים. ויש לומר דהואיל ויוסף נקרא שור, כדכתיב: **בכור שורו הדר לו** וכתוב: **כי יגנוב איש שור חמשה בקר ישלם תחת השור** והם מכרוהו בעשרים כסף דהיינו שקל אחד, לכך **ולקחת חמשת שקלים לגולגלת**, דהיינו חמשה תחת השור.

פרק ד

פרק ד, ח

אל מכסה עור תחש,

כמין מרצוף.

קשה מנא לו, יש לומר מדכתיב אל מכסה ולא כתיב וכסו במכסה, דהוה משמע שיתנו עליו בגד שלו אלא כתב אל מכסה, כלומר את תוך מכסה דהיינו מרצוף שעשוי כמין שק של עור.

פרק ד, טז

ופקודת אלעזר,

שהוא ממונה עליהם לשאת אותם שמן וקטרת ושמן המשחה ומנחת התמיד עליו

מוטל לצוות ולזרז ולהקריב בעת חנייתו.

קשה דמעיקרא אמר שממונה לשאת אותם ובסוף אמר שממונה לצוות ולזרז ולהקריב והנה דבריו סותרין זה את זה, ויש לומר דהכי קאמר ודאי עקרו של מקרא בא ללמד על נשיאתן לא על הקרבנות דבעבודת משא משתעי קרא, ומדחזינן שהזכיר כאן דברים הקרבין תדיר ודברים שאין קרבין, כגון שמן המשחה, משמע שגם בהקרבה דבר הכתוב, והיינו דאמר רש"י שממונה לשאת דברים שאין קרבין כגון שמן וקטרת ושמן המשחה, אבל דבר הקרב תמיד כגון מנחת התמיד עליו מוטל לצוות ולזרז ולהקריב וכו', ולכך סרס רש"י את לשון המקרא שכתב בפירושו שמן וקטרת ושמן המשחה ומנחת התמיד, ואילו בקרא כתיב מנחת התמיד ברישא לאשמועין מפני שערב הכתוב הדברים הקרבים עם שאינן קרבין תדיר, לומר חלוק זה מלשאת ולהקריב.

עליון חזקני לדבר דבר,
בחדושי פ' במדבר,
ולעזרתי ירום ניסו,
בפרושי סדר נשא.

פרשת נשא

פרק ד, כב

נשא גם הם,

כמו שצויתך על משא בני קהת לראות וכו'

פי' דקשה לך גם זה איך בא להוסיף על בני קהת שהרי אין על בני גרשון משא בכתף כמו שיש על בני קהת שיצטרך למנותן מבן ל" כשנתמלא כחן, לכך אמר שאעפ"כ גם זה מוסף על בני קהת ואינו אלא לראות כמה יש שהגיעו לכלל עבודה אעפ"י שאין צריכין לכך.

פרק ד, כו

את כל אשר יעשה להם,

כתרגומו דיתמסר להון לבני גרשון.

קשה מאי קשייא ליה שהוצרך לומר כן, יש לומר משום דלא שייך לשון עשייה לבני גרשון והייתי סבור לפרש כל אשר יעשה בכלים הנזכרים, לכך פי' דיתמסר להון לבני גרשון דאלו בכלים היה לו לכתוב אשר יעשה בהם.

פרק ה

פרק ה, ב

צו את בני ישראל,

ח' פרשיות נאמרו בו ביום וכו'.

ואילו הן: פרשת כהנים, פרשת לויים, פרשת טמאים, פרשת שלוח טמאים, פרשת אחרי מות, פרשת שתויי יין, ופרשת נזירות, ופרשת פרה אדומה.

וישלחו מן המחנה,

ג' מחנות היו שם וכו' הצרוע משתלח חוץ מכלם הזב מותר במחנה ישראל ומשולח מהשתים וטמא נפש מותר אף בשל לוויה ומשולח משל שכינה וכו'.

במסכת פסחים דרשו דבר זה מדכתיב בפרשת זו ג' טמאים: צרוע, וזב, וטמא לנפש. וג' שלוחין וישלחו מן המחנה מזכר עד נקבה תשלחו, אל מחוץ למחנה תשלחום, ג' שלוחים הללו כנגד ג' מחנות הצרוע משולח חוץ מכולן, שכן טומאה יוצאה עליו מגופו ומטמא בביאה, הזב משולח מהשתים שכן טומאה יוצאה עליו מגופו ואינו מטמא בביאה, טמא מת שאין טומאה יוצאה עליו מגופו אינו משולח אלא משל שכינה.

פרק ה, ט

וכל תרומה,

אמר ר' ישמעאל וכי תרומה וכו' עד אלו הבכורים שנאמר בהם תביא בית ה' ואיני יודע מה יעשה בהן.

הא כתיב קרא בהדיא בפר' קודם: **בכורי כל אשר בארצם וכו' לך יהיה**. ויש לומר דהכי קאמר אעפ"י שכתוב שם שיהו לכהן איני יודע אם הן שלו חולין גמורין שיוכל לקדש בהן את האשה, דסד"א יהא בהן צד קדושה הואיל וכתוב התם: **ואשר יביאו לה'**, לכך כתב מקרא זה **אשר יקריבו לכהן** שיהו נותנין לו ויוכל לקדש בהן את האשה.

פרק ה, יב

איש איש,

לפי שמטלת קנאה להקב"ה ולבעלה.

פי' הקדוש ברוך הוא נקרא איש כד"א ה' **איש מלחמה** וכתב אח"כ מה כתוב למעלה מן הענין דקשה לו סמיכות הפרשיות משום דפרשה דלעיל מיירי במתנות כהונה והשבת גזל הגר שיש בהן צד קדושה וטהרה, ופרשה זו מיירי בדין סוטה שהיא דבר טומאה וחלול ה', לכך פירש דקאי אדלעיל: **ואיש את קדשיו וכו'**.

פרק ה, יג

ונסתרה,

כדי שעור שתראה לטומאת ביאה.

פי' שערו חכמים שהוא כדי צליית ביצה וגמיעה.

ועד אין בה,

בטומאה.

קשה מנא לו, יש לומר מדכתיב אחר **והיא נטמאה** ולא כתיב אחר ונסתרה. ואף על גב דאמרינן בעלמא כל מקום שנאמר עד בתורה סתם, בשנים הכתוב מדבר, הכא צריכין אנו לומר שעד אחד קאמר דאי ס"ד בשנים היאך אמר ועד אין בה שותה, דמשמע הא יש לה

בה שני עדים אינה שותה פשיטא בת חנק היא אלא ודאי האי עד דכתיב הכא אפי' עד אחד אין בטומאתה, דהשתא שמעינן מינה הא יש בה עד אחד אינה שותה וכן האמת.

פרק ה, טו

לא יצוק עליו שמן וכו',

עד שהשמן קרוי אור.

קשה מנא אמינא ליה. ויש לומר מדכתיב: **שמן למאור** אי נמי שלפי שגורם לאור שיבא קרוי אור בלשון בני אדם.

פרק ה, יח

ופרע,

סתר את קליעת שיערה וכו' לפני ה' בשער ניקנור הוא שער מזרחי דרך כל

הנכנסין.

קשה למה סרס המקרא שפי' ופרע קודם שיפרש לפני ה' הקודם לו בפסוק. ויש לומר משום דאזדא לטעמיה שכתב לעיל שכל העניינים הללו כדי ליגעה ולביישה אולי תטרף דעתה ותודה, ומשום הכי פי' לפני ה', ר"ל בשער ניקנור דרך כל הנכנסין שיראו אותה כל הנכנסין בניוולה, דאי לאו משום האי טעמא הוה אמינא דפי' לפני ה' בעזרה עצמה מקום שאין שם איש אחר.

המרים,

על שם סופן שהם מרים לה.

אמנם הרמב"ם כתב דנקראו המרים לפי שהיה נותן בהן דבר מר כגון לענה וכיוצא בו.

פרק ה, כב

אמן אמן,

לשון קבלת שבועה אמן אם מאיש זה אמן אם מאיש אחר אמן על האלה אמן על

השבועה אמן שלא סטייתי ארוסה אמן שלא סטייתי נשואה.

בגמרא יליף מכאן לגלגול שבועה מן התורה. ואי קשיא לך כל העניינים הללו מנא לן, דבשלמא תרי היינו משום דכתיב תרי אמן, אלא האחרים מנא תיתי לן. יש לומר דבכל כי האי גוונא אמרינן שקולין הם ויבואו שניהם את ארבעתן וכאן אין לחלוק בהן.

פרק ה, כז

והשקה את המים,

לרבות שאם אמרה איני שותה וכו'.

קשה מנא ליה, תאמר דאצטריך לגופיה. ויש לומר לפי שיש ג' פסוקים בענין זה: **והשקה את האשה את מי המרים. ואחר ישקה את האשה. והשקה את המים.** וכבר פי' לעיל בפסוק ראשון שאין הוא סדר המעשה אלא שבא לבשרך וכו' והשני ואחר ישקה את האשה זהו סדר מעשה ממש. וזה הפסוק השלישי יתר הוא לכך כתב רש"י שבא לרבות שאם אמרה איני שותה וכו' כך משמעו והשקה את המים, עכ"פ אפי' על כרחי שמערערין אותה ומשקין אותה.

פרק ה, לא

ונקה האיש מעון,

אם בדקה המים וכו' דבר אחר משישקנה תהא אצלו בהיתר.

קשה מאי דבר אחר, יש לומר שלפי פי' הראשון קשה דלמה הוצרך פסוק להבטיחו שינקה מעונש הא מצוה קא עביד ופשיטא לכך פי' דבר אחר.

פרק ו

פרק ו, ב

כי יפלא,

למה נסמכה פרשת נזיר,

קשה מה זה שאל למה נסמכה אטו בכל התורה כלה יש לשאול זה. ויש לומר כדאמרין לעיל משום דפרשת סוטה לקלקול וערוה הוא ופרשת נזיר קדושה וטהרה ומה ענין זה לזה.

פרק ו, ט

פתע,

זה אונס,

פתאום,

זה שוגג,

קשה מנא ליה יש לומר דפתע הוא כמו בתע בחלופי אותיות בומ"ף דהוא כמו הפוך מלשון בעתה והיינו דבר המבעית אותו ומכריחו לעשות כן וזהו אונס. פתאום זה שוגג מלשון פתיות שאינו יודע בדבר כד"א: **מאיש שוגג ומפתי.**

פרק ו, כז

ואני אברכם,

לישראל, דבר אחר: ואני אברכם לכהנים.

קשה מאי דבר אחר, יש לומר דלפי פ"י ראשון לא אצטרך קרא זה דדוחק הוא מעט לומר שאין הקדוש ברוך הוא מברך את ישראל עד שיברכום הכהנים לכך פ"י דבר אחר.

פרק ז

פרק ז, יב

למטה יהודה,

יחסו הכתוב על שבטו וכו' או אינו אלא שגבה משבטו.

ויש לומר משום דלא כתיב נחשון בן עמינדב נשיא מטה יהודה אלא הקריב למטה יהודה דמשמע שהקריב כנגד השבט וממעות השבט לכך היינו מפרשין שגבה משבטו והביא אלא שכתוב זה קרבן נחשון.

שעיפי עבדך דרשת דרוש,
וסייעתני בנשא את ראש,
כן תעזרני יוצר מאורות,
בפ"י בהעלותך את הנרות.

פרשת בהעלותך

פרק ח

פרק ח, ב

בהעלותך,

על שם שהלהב עולה וכו' ועוד דרשו רז"ל שמעלה היתה לפני המנורה שעליה כהן עומד ומטיב.

קשה מה ענין הטבה לכאן, המקרא מדבר בהדלקה ורש"י מפרש בהטבה, ויש לומר דהואיל וכתב בסוף המקרא: **יאירו שבעת הנרות**, הרי ההדלקה אמורה ואם כן זה שכתוב כאן בהעלותך לא הוצרך ליכתב כי היה די לומר ואמרת אליו **אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות** ואם אינו עניין [להדלקה] תנהו עניין להטבה, ולכך תפס רש"י לשון זה דעומד ומטיב.

יאירו שבעת הנרות,

ג' מזרחיים פונים וכו' וכן ג' מערביים.

קשה שהרי ששת הנרות היה לו לומר. ויש לומר שאף האמצעי היה מוסב כלפי הקנה שלו ממש, כלומר שלא היה פונה אילך ואילך או שהיה מביט לארץ, ולכך כתב שבעת הנרות

כדי שלא יאמרו לאורה הוא צריך, פי' שאם היו פונים כלם לצד מזרח או לצד מערב יאמרו כדי להאיר לשכינה שהיא באה מהצד ההוא. עכשיו שכולם פונים אל מול האמצעי דג' פונים למזרח וג' למערב, דלאו להאיר לו פונים כן כי מה תועלת בכך, ולא יאמרו לאורה הוא צריך.

פרק ח, ד

כן עשה,

מי שעשאה ומדרש אגדה ע"י הקדוש ברוך הוא נעשית מאליה.

פי' לפי המדרש עשה מוסב על ה' הנזכר בסוף **כמראה אשר הראה ה' את משה כן עשה ה' את המנורה** וכן כתיב לעיל **תעשה המנורה**.

פרק ח, ז

והעבירו תער,

לפי שנתנו כפרה על הבכורות שעבדו ע"ז והיא קרויה זבחי מתים.

אין לפרש שהע"ז עצמה קרויה זבחי מתים שהרי קרויה מת וזבחיה וקרבתיה הם הנקראים זבחי מתים, כדכתיב: **ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים**. אלא כנוי מלת היא מוסב לעבודת ע"ז והקרבתה ולפי שאין לו הוכחה מבוררת שהע"ז תקרא מת בהדיא מוכיח שקרבתיה ועבודתה קרוין זבחי מתים, ואם כן היא ראויה ליקרא מת, וכן המצורע קרוי מת וכו'.

פרק ח, ח

ולקחו פר בן בקר,

והוא עולה וכו'.

קשה מאי קאמר והוא עולה, פשיטא בהדיא כתיב ועשה את האחד חטאת ואת הא' עולה. ויש לומר דהכי קאמר זה הפר הוא עולה שכן כתוב בהדיא כי הוא קרבן צבור כשגגת ע"ז כדכתיב בפרשת שלח: והפר האחר הוא חטאת ואם כן אינן שוין ולמה אמר פר שני, אלא מה עולה אינה נאכלת אף חטאת וכו' ולא הקדים רש"י זה אלא לחזק התימה למה שכתב הכתוב פר שני וכו'.

פרק ט

פרק ט, א

בחדש הראשון וכו',

ולמה לא פתח בזו מפני שהוא גנותן של ישראל שכל מ' שנה לא הקריבו אלא

פסח זה בלבד.

קשה מאי גנות איכא הכא הא כתיב **והיה כי תבואו אל הארץ ושמרתם את העבודה הזאת** ושם פי' רש"י תלה הכתוב עבודה זו לביאתן לארץ שלא נתחייבו במדבר וכו' ואם לא נתחייבו לעשותו מה זה שאמר גנותן של ישראל. ויש לומר משום דהיינו טעמא שלא נתחייבו מפני שלא מלו במדבר, כדכתיב בספר יהושע: **כי לא מלו אותם בדרך**, וכתיב: **כל ערל לא יאכל בו** והטעם שלא מלו היה מפני שלא נשבה רוח צפונית לפי שהיו נזופין ומנודין מפני עונותיהם וסכנה היה להם אם ימולו, והיינו גנותן של ישראל הכי איתמר בגמרא.

פרק ט, ב

במועדו,

אף בשבת אף בטומאה.

קשה מנא ליה. יש לומר דגמרינן בגזירה שוה מתמיד דדחי שבת כתיב הכא במועדו וכתיב התם: **תשמרו להקריב לי במועדו**, מה תמיד דוחה השבת, כדכתיב: **על עולת התמיד**, במוספי שבת אף במועדו האמור כאן בפסח דוחה שבת. והטומאה דדחי ילפינן לה מדכתיב: **איש איש כי יהיה טמא וכו' ועשה פסח בחדש השני וכו'** ודרשינן מיניה יחיד נדחה ואין צבור נדחין אלא עושין בטומאה.

פרק ט, ז

למה נגרע,

אמר להן וכו'

פי' דבר זה כך הוא כמו שהעלו בגמרא, שאלה הטמאין מישאל ואלצפן היו שהיו טמאין לנפשות נדב ואביהוא, וחל יום שביעי שלהן בערב פסח, דילפינן ליה מדכתיב **ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא וכו'** דמשמע ביום ההוא הוא דלא יכלו לעשות הא למחר מותרין לעשות וזהו שאמרו **למה נגרע וכו'** והוא

אמר להן אין קדשים קרבין בטומאה אמרו לו יזרק הדם עלינו.

כלומר בעדינו ובשמנו ע"י כהנים טהורים ויאכל הבשר לערב לטהורים שנהיה טהורים בערב הבא ונאכל בבשר דלא שמיעא להו הא דאמרינן יצא טמא בשעת זריקת דמים שאינו חולק בבשר ולכך שאלו יזרוק הדם עלינו בכהנים טהורים וכו'

ואמר להם עמדו ואשמעה

מה יצוה.

פרק ט, י

או בדרך רחוקה וכו',

פסח שני מצה וחמץ עמו בבית ואין שם י"ט וכו'

קשה מנא לו חלוקים הללו, ויש לומר משום שפי' לעיל, חוקותיו אלו מצות שבגופו ומשפטיו מצות שממקום אחר, וכאן בפסח שני לא כתוב אלא ככל חוקת הפסח, ואלו משפטים לא כתיב ביה, לכך פי' שפסח שני מצה וחמץ עמו וכו' שדברים הללו בכלל משפטים הם.

פרק ט, יד

כי יגור ועשה פסח,

יכול כל המתגייר יעשה פסח מיד וכו'.

קשה, שהרי כבר כתב דבר זה בפרש' בא אל פרעה, ולמה חזר ושנאו. יש לומר דבא ללמד על גר שנתגייר בין פסח ראשון לפסח שני שחייב לעשות פסח שני, דהוה ליה כמו שהיה בדרך רחוקה ולכך שנאו הכתוב.

פרק י

פרק י, ד

ואם באחת יתקעו ונועדו אליך הנשיאים וכו',

ואף הן יעידתן אל אהל מועד.

פי' דאתייה אליך ממקרא העדה דכתיב ביה בהדייא אל פתח אהל מועד הכי יליף בספר מגזירה שוה זו.

פרק י, ו

ותקעתם תרועה,

סימן למסע המחנות תקיעה תרועה תקיעה כו'.

קשה מנא ליה, יש לומר מדכתיב: **ותקעתם תרועה** וכתיב: **תרועה יתקעו** הרי פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה, וא"ת אין לפרש ותקעתם תרועה תתקעו תרועה ואין כאן אלא תרועה בלבד, שהרי כתיב ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו ואי ס"ד במסעות תקיעה היה די לו לכתוב לא תריעו וממילא שמעין לא תעשו תרועה הא תקיעה תעשו, אלא ודאי לשון תתקעו ותקעתם משמע העבר התקיעה. ואי קשיא לך אם כתיב לא תריעו בלבד ולא כתב תתקעו הייתי אומר שלא יעשו שום דבר לא תקיעה ולא תרועה. יש לומר דזה אינו יכול לכתוב דא"כ למה הוצרך לכתבו כלל לשתוק מכל המקרא ההוא אלא וודאי כדאמרינן.

פרק י, יב

במדבר פארן,

קברות התאווה במדבר פארן היה ושם חנו ממסע זה.

קשה, מי הכריחו לומר כן ומנא לו. יש לומר משום דכתיב בפרשת מסעות **ויסעו ממדבר סיני ויחנו בקברות התאווה** וכאן הוא אומר שממדבר סיני חנו במדבר פארן וקשו קראי אהדדי לכך כתב שהכל אחד.

פרק י, כט

חובב,

הוא יתרו כו' עד ושני שמות היו לו יתרו חובב וכו'.

קשה שהרי למעלה בפרשת יתרו כתב שבעה שמות נקראו לו עיין שם לעיל.

פרק י, לא

והיית לנו לעינים,

לשון עבר כתרוממו. דבר אחר לשון עתיד וכו'.

קשה מאי דבר אחר, יש לומר דלפי פירוש התרגום מקרא זר ואינו מיושב, שהיה לו לומר וראית בעיניך או והיה לנו, כלומר מה שהיה לו ראית בעינים, לכך פירש דבר אחר אתה תהיה לנו לעינים שתאיר עינינו וכו'. ופירש עוד דבר אחר שתהא חביב לנו כגלגל עינינו לפי' פי' ראשון קשה מעט שהיה משה מבקש להטריחו אם ילך עמהם ונראה שהיה מתכוין להנאתן של ישראל לא לטובתו של יתרו, לכך פי' דבר אחר תהא חביב עלינו כגלגל עינינו. עוד יש לומר שלפי פי' ראשון היה לו לומר והיית לנו לאור אחרי שהרצון בו תהא מאיר עינינו, לכך פי' תהא חביב עלינו כאישון, שעכשיו מתישב לשון עינים שתפש הכתוב.

פרק י לה

ויהי בנסע הארון,

עשה לו סמניות וכו' כדי להפסיק בין פורענות לפורענות.

פי' פורענות ראשון הוא מה שכתוב: **ויסעו מהר ה'** בפסוק דלעיל ודרשינן בגמרא אל תקרי מהר ה' אלא מאחר ה' שאותו היום סרו מאחרי ה', והפורענות שני **ויהי העם כמתאוננים**.

פרק יא

פרק יא, א

ויהי העם,

אין העם אלא הרשעים וכו' וכשהם כשרים קרוים עמי וכו' עמי מה עשיתי לך.

קשה, שהרי פסוק זה בפרשת תוכחה כתיב שפי' שם כי ריב לה' עם עמו ועם ישראל יתוכח ויש לומר דהכי קאמר נביא לישראל התם כשהייתם עמי, כלומר כשאתם צדיקים ועושי רצוני וראויין להקרא **עמי מה עשיתי לך**, ולכך הביא רש"י ראייה ממקרא זה.

פרק יא, ח וטחנו ברחים,

לא ירד ברחים ולא לקדרה וכו' אלא משתנה היה טעמו וכו'.

קשה מה שאמר רש"י כן הא כתיבי קראי בהדייא ויש לומר לפי שהכתוב אינו הולך על סדר המעשה שהרי אין דרך לדוך ולבשל תחלה ואח"כ לעשות עוגות אלא אדרבא עושין עוגות תחלה ואופין בתנור ואח"כ מפרירין או דכין וטוחנין ומבשלים בפרור, ומדקא חזינן דשני סדרא ש"מ דלאו דוקא קאמר אלא משתנה היה טעמו והרי הוא כאלו כתב נראה כאלו נדוך או נטחן.

לשד השמן,

לחלוח של שמן ורז"ל אמרו נוטריקון ליש שמן דבש וכו'

נראה דכתב רש"י כן כי היכי דלא תקשי קראי אהדדי דכתיב לעיל בפרשת בשלח **וטעמו כצפיחית בדבש**, והכא : **כטעם לשד השמן**, לכך דחה פי' לשון שדים ומהדר לפרושי לשון לחלוח של שמן או לשון נוטריקון דהיינו צפיחית היינו לשד השמן.

פרק יא, טו את עושה לי,

תשש כחו של משה כנקבה וכו'.

קשה איך רואה מכאן דבר זה דאי מלשון את הל"ל תשש כחו של מעלה כנקבה שהרי משה הוא דקאמר לשכינה את עושה לי ולא השכינה למשה. ויש לומר דהכי קאמר ואם ככה כלומר ואם כן כלומר נקבה אתה עושה לי כלומר תתיש את כחי בדרך שיאמרו אלי בני העולם את כדרך שאומר לנקבה.

פרק יא, יז וירדתי,

זו אחת מעשר ירידות הכתובות .

פי' במסכת סוכה ילפי מינייהו שלא ירדה שכינה למטה מעשרה כנגד אותן עשר ירידות ואף על גב דכתיבי קראי דמשמע הכי כגון **וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר, ועמדו רגליו על הר הזתים**, כולוהו מפרש להו למעלה מעשרה.

פרק יא, כח כלאם,

הטל עליהם צרכי צבור והן כלין. דבר אחר: תנם אל בית הכלא.

קשה מאי דבר אחר, ויש לומר שלפי הפי' הראשון הל"ל כלם דמשמע יותר לשון כליה עכשיו שכתוב כלאם משמע טפי בית הכלא לכך פירש דבר אחר.

פרק יב

פרק יב, ה

ויצאו שניהם,

מפני מה משכן והפרישן ממשה לפי שאומר קצת שבחו וכו' דבר אחר שלא ישמע
בנזיפתו של אהרן.

קשה מאי דבר אחר יש לומר דלפי פי' הראשון קשה מעט דלא הל"ל ויקרא לשלשתם.
ואח"כ כתב בעמוד ענן שהוא לשון צרה וערבובי"א כד"א: **בענני ענן על הארץ** דמשמע
דבשביל שבא בעמוד הענן כלומר לגער בהן, לכך קרא אהרן ומרים והפרישן ממשה, לכך
פי' דבר אחר שלא ישמע וכו'.

פרק יב, יב

אשר בצאתו מרחם אמו,

אמנו ראוי לאמר וכו' דבר אחר: אם אינך מרפאה מי מסגירה מי מטהרה וכו'
קשה מאי דבר אחר, יש לומר דלפי פי' ראשון אייתר ליה קרא דאשר בצאתו מרחם אמו,
שהיה די לו לכתוב: **אל נא תהי כמת ויאכל חצי בשרו** לכך פי' דבר אחר שמלת אשר היא
נתינת טעם לשלמעלה הימנו, כלומר אם לא תתפלל עליה תהי כמת לפי שיצאת מרחם
אמנו ואין קרוב רואה את הנגעים, וכהן אחר אין בעולם לכך תתרחק מהכל כמת.

פרק יב, יג

לאמר,

מה ת"ל אמר לו השיבני וכו'

קשה למה דרש בכאן מלת לאמר יותר משאר מקומות, דאי משום שהיא תפלה הא
ברפידים כתיב: **ויצעק משה אל ה' לאמר מה אעשה לעם הזה וגו'.** ויש לומר דהתם שייך
לשון לאמר לפי ששאל ממנו מה אעשה לעם הזה אבל כאן וכן בפר' ואתחנן וכן: **כי יפקד
ה' שאינו אלא תפלה ובקשת רחמים לא שייך לשון זה לכך דרש אותם כך.**

פרק יב, יד

ואביה ירוק ירוק,

אם אביה הראה לה פנים זועפות תכלם שבעת ימים ק"ו לשכינה י"ד יום.
קשה שהיה לו לומר ק"ו לשכינה אלף אלפי דאטו לא תהא שכינה חשובה אלא
כפלים מבשר ודם, ויש לומר משום דגבי יצירת הולד לא קא חשיבא שכינה אלא כפלים

משום דהא אמרינן במסכת נדה שלשה שותפין יש בו באדם אביו ואמו והקב"ה אביו מזריע לובן שממנו עצמות וגידים וצפרנים ומוח שבראש ולובן שבעין, אמו מזרעת אודם שממנו עור ובשר ודם ושער ושחור שבעין. והקב"ה נותן בו רוח ונשמה וקלסתר פנים ודעת ובינה והשכל וראית עינים ושמיעת אזנים ודבור שפתים והלוח הרגלים וכו' הא למדנו שהקב"ה נותן באדם עשרה דברים ואלו אביו נותן בו ה' וכן אמו לכך אמר רש"י בכאן ק"ו לשכינה י"ד יום ותו לא, משום דשכינה חשיבא לענין יצירת הולד כפלים מאביו ואמו של אדם כדפרישנא.

צורי קייתי לישועתך,
ושגבתני בסדר בהעלותך,
וגם מעשה ידי הצלח,
בחוקקי פרשת שלח

פרשת שלח

פרק יג

פרק יג, ב

שלח לך

למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים וכו'

קשה, מה זה שאל למה נסמכה אטו בכל התורה כולה יש לדרוש סמוכין ויש לומר משום דפירש לעיל גבי בנסע הארון שכתבו שם כדי להפסיק בין פורענות לפורענות, לכך קשה לו בכאן למה נסמכו שתי פורעניות זה לזה, ולא חש להפסיק ביניהם ולפי זה גרסין למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים. עוד יש לומר דקשה לו הסמיכות הכתוב בפסוק של מעלה: **ואחר נסעו העם מחצרות וכו'**, שכל מקום שנא' אחר סמוך והכי קשה ליה למה דחק הכתוב להשמיענו סמיכות זה במלת אחר לסמוך הפרשיות זו לזו, ולפי זה גרסין למה נסמכה פרשת מרים לפרשת מרגלים שהסמיכות בפרשת מרים הוא.

פרק יג, ג

על פי ה'

ברשותו, נראה שלכך פי' כן כי היכי דלא תסק אדעתין שיהא נקשר לפניו ויאמר על פי ה' פלוני ופלוני כלומר שפי' הקדוש ברוך הוא שמותן למשה כדרך שפי' שמות הנשיאים מחלקי הארץ בפרשת אלה מסעי, לכך פי' על פי ה' ברשותו דהואיל והוציאו דבה רעה וגרמו פורענות אין לסבור כן שאין דבר רע יורד מלמעלה.

פרק יג, יט

הטובה היא,

במעיונות ותהומות בריאין.

קשה מנא לו, תאמר שפירושו כמשמעו. ויש לומר מייתור הכתוב שהרי נאמר אח"כ **השמנה היא אם רזה** ולא הוצרך לכתוב הטובה היא אם רעה אלא לענין המעיונות והמים שכן מצינו במקום אחר שנכתב לשון טובה אצל המים, כדכתיב: **כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה ארץ נחלי מים עיונות ותהומות וכו'**, לכך דרש רש"י כן.

פרק יג, כ

היש בה עץ,

אם יש אדם כשר וכו'.

פי' דקרי ביה עוץ והיינו איוב שהיה מארץ עוץ ולכך פי' רש"י בפסוק **סר צלם** איוב שהיה מגין עליהם מת דדריש ליה מהאי קרא.

פרק יג, כב

שבע שנים נבנתה,

אפשר שבנה חם חברון לכנען בנו קטן קודם שיבנה צוען וכו'.

קשה שנראה מכאן שארץ ישראל נפלה בחלקו של כנען ורש"י פי' בסדר לך לך בפסוק: **והכנעני אז בארץ**, שבחלקו של שם נפלה כשחלק נח הארץ לבניו. יש לומר כמו שכתבנו לעיל בפסוק והכנעני אז בארץ שם תמצא תשובת הקשיא הזאת.

פרק יג, כו

וילכו ויבאו,

להקיש הליכתן וכו' מה הליכתן בעצה רעה וכו'

קשה שהרי למעלה אמר כלם אנשים לשון חשיבות, מגיד שאותה שעה כשרין היו אם כן לא הלכו בעצה רעה. יש לומר שלא נכתב כולם אנשים אלא בשעת השליחות ולא בשעת ההליכה בדרך, ומשהפכו עורף למשה כלומר משהחזיקו בדרך נעשו רשעים.

פרק יג, לג

וכן היינו בעיניהם,

שמענום אומר נמלים יש בכרם כאנשים.

קשה דהא כתיב כחגבים ולמה אמר רש"י נמלים שקטנים יותר מחגבים, ונ"ל שכן דרך בני אדם המהלכים במקום נמוך שהם עצמם נראים קטנים לגבי הגבוהין עליהם והגבוהין

רואין אותם יותר קטנים ממה שהנמוכים נראים בעיניהם, ולכך אמר **ונהי בעינינו כחגבים** שאנחנו הנמוכים היינו בעינינו כחגבים אבל בעיניהם שהיו גבוהים היינו כנמלים שהם יותר קטנים מחגבים, ומה שכתוב וכן ר"ל בערך הזה היינו בעיניהם והיינו נמלים, ואם הנמוך נראה כחגבים הגבוה רואה אותו כנמלים וכמו שפירשנו לעיל.

פרק יד

פרק יד, יח

ה' ארך אפים ורב חסד וכו' נראה לי שב ולפרש למה לא הזכיר בתפלתו כל הי"ג מדות אלא מקצתן, ונראה שלא הזכיר ה' אלא פעם אחת לפי שפרושו ה' רחום קודם שיחטא, ה' רחום לאחר שחטא, ואלו כבר חטאו, ולא הזכיר אל שפירושו חזק כמו: **ואת אילי הארץ**, ואלו התישו את כחו כביכול שאמרו כי חזק הוא ממנו כדפי' רש"י לעיל, ולא הזכיר רחום וחונן לפי שלא הבינו בנסים הנעשים להם ושיש יכולת ביד הקדוש ברוך הוא, וכתוב: **כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו ויוצרו לא יחננו** ולא הזכיר ואמת שפירושו מאמת ומקיים הבטחתו, שהקב"ה היה חפץ לתת להם את הארץ כמו שהבטיח לאבות ואלו לא רצו בקיום הבטחה זו ומאסו בה, ולא הזכיר נוצר חסד לאלפים, שאלו לא היו חפצים בזכות אבות כמו שפרשנו, ולא הזכיר וחטאה שפירושו שוגג כד"א: **נפש כי תחטא בשגגה**, ואלו חטאו במזיד, ועל כן הזכיר נושא עון ופשע כלומר זדונות ומרדים שכן היה חטאם בזדון ומרד ומתכווין להכעיס.

פרק יד, כב

זה עשר פעמים,

ב' בים ב' במן וכו'

פ"י ב' בים, דכתיב: **וימרו על ים בים סוף**, א' היה על ים קודם שנכנסו לתוכו, כמו שכתוב: **ויאמרו אל משה המבלי אין קברים וכו'**, והשני היה אחר שנכנסו בים שהיו אומר כשם שאנו עולין מצד זה כך המצריים עולים מצד אחר וירדפו אחרינו עד שאמר הקדוש ברוך הוא לים ופלטן לחוץ, כדכתיב: **וירא ישראל את מצרים מת**. ב' במן, האחד שהותירו ממנו עד בקר והשני שיצאו בשבת ללקוט. ב' במים האחד במרה והשני ברפידים שנים בשליו א' במדבר סין א' בקברות התאוה א' במתאוננים וא' במרגלים.

פרק יד, לד

ארבעים שנה,

לא מת אחד מהן פחות מבן ס' וכו'

פ"י כדי שירגישו בעצמן שמיתתן מפני גזרה זו ולא מיתת כרת.

פרק טו

פרק טו, יא

או לשה,

כבש ושה קרוין בתוך שנתן. איל בן י"ג חדש ויום אחד.

קשה, שהרי בפרשת ויצא כתיב בפסוק: **ואילי צאנך לא אכלתי** איל בן יומו קרוי איל וקשייא דידיה אדידיה. יש לומר שבמקום שכתוב איל אצל שה או כבש כמו בפרשה זו איל בן י"ג חדש ויום אחד, אבל כשנכתב איל בפני עצמו כמו שם בפרשת ויצא איל בין יומו קרוי איל, לכך פי' רש"י כן אחר שפירש או לשה ולא פירש כן למעלה במקומו בפסוק או לאיל שאין לפרש איל בן י"ג חדש ויום אחד אלא כשנכתב אצל שה או כבש כדפי'.

פרק טו, יח

בבואכם אל הארץ,

משונה ביאה זו מכל ביאות וכו' וכיון שפרט לך באחד מהם וכו'.

פי' כל הביאות כולם נאמר בהן כי תבוא כי תבואו, וכולן למדות זו מזו, וכיון שפרט לך באחת מהן דהיינו בפרשת בכורים שאינה אלא לאחר ירושה וישיבה שכתוב בה וירשתה וישבת בה, אף כולם כן, אבל זו שנא' בה בבואכם אינה למדה מהאחרות שיצטרך להמתין בה אחר ירושה וישיבה, אלא תקף כשנכנסו לארץ ואכלו מלחמה נתחייבו בחלה.

פרק טו, כב

וכי תשגו,

ע"ז בכלל כל המצוות היתה וכו' והרי הכתוב מוציאה לדון בפר לעולה ושעיר

לחטאת.

קשה דהא אמרינן כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא, ומה זה למדה ע"ז על הכלל כולו. יש לומר שלמדה על הכלל כולו שמה ע"ז מיוחדת שהיא דבר שחייבין על זדונה כרת אף כל הכלל כולו כן, מכאן למדנו שאין חיוב חטאת אלא על דבר שזדונו כרת כמו ע"ז בגמרא.

אשר דבר אל משה,

אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום וכו'.

קשה שהרי זה ממש סותר דברי הכתוב שאם אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום והכתוב מדבר בע"ז איך כתב אשר דבר ה' אל משה הל"ל אשר דבר ה' אליכם. ויש לומר דדבר זה מתפרש למה שכתב רש"י לפניו והכי קאמר בע"ז הכתוב מדבר שנאמר **את כל המצות** מצוה אחת שהיא ככל המצות וכו' וכתב **אשר דבר ה' אל משה** ואף על פי שאנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום וגם כתב זה את כל אשר צוה ה' וכו' ואף על פי שאינו

מדבר אלא במצוה אחת, אלא מגיד שהמודה בע"ז כופר בכל התורה כולה, דהיינו אשר דבר ה' אל משה ובכל מה שהתנבאו הנביאים דהיינו את כל אשר צוה ה' והלאה וכו'.

פרק טו, לב

ויהיו בני ישראל במדבר,

גנותן של ישראל וכו'.

קשה מנא לו. יש לומר מייתור הכתוב שכתב ויהיו בני ישראל במדבר דמשמע תכף כשנכנסו במדבר אירע דבר זה, ואי איפשר לומר שבת ראשונה שהרי נאמר בו: **וישבתו העם ביום השביעי**, וא"כ אית לן למימר שבשבת שנייה היה שבא זה וחללה.

פרק טו, לד

כי לא פורש,

באיזה מיתה ימות וכו'.

קשה שהיה להם לדונו בחנק מדין מיתה האמורה סתם שאינה אלא חנק. יש לומר שהיה מסתפק להן אם בחנק מדין מיתה האמורה סתם או בשריפה מגזירה שוה דחילול חלול מבת כהן שזנתה, דכתיב הכא גבי שבת: **מחלליה מות יומת**, וכתיב התם בבת כהן: **את אביה היא מחללת באש תשרף**, לכך לא היו יודעין באיזו מיתה.

פרק טו, לח

ציצית,

על שם פתילין וכו' דבר אחר ציצית על שם מציץ מן החרכים.

קשה מאי דבר אחר, יש לומר דלפי פי' ראשון הל"ל ציצת בפתח כמו שאמר בציצת ראשי. ועוד שהרי רבים הם והיה לו לומר צציות לכך פי' דבר אחר על שם **וראיתם אותו** והרי הוא שם לנקבה יחידה כמו גיגית עדית.

פרק טו, מא

אני ה' אלהיכם,

ומדרש אגדה מיסודו של ר' משה הדרשן וכו' עד ח' חוטין כנגד ח' ימים ששהו

ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים.

אין להקשות ממה שכתב בפרשת ויהי בשלח ליל ז' ירדו לים, די'ש לומר דמדרש זה קחשיב מערב י"ט של פסח שהחלו להתעסק במצות שה הפסח שבזכותה יצאו ממצרים.

אל חי ברב גדלך,

עזרתני בפרשת שלח לך,

ובשמך אורי יונה,
בויקח קרח בן יצהר

פרשת קורח

פרק טז

פרק טז, א

ויקח קרח,

פרשה זו יפה נדרשת במדרש תנחומא.

פי' דקשה לו לשון ויקח לכך כתב שלשון זה נדרש במדרש תנחומא ונ"ל דדרשו בו מחלוקת לקח לעצמו והחכם א"ע פי' ויקח קרח אנשים.

בן יצהר בן קהת,

יעקב בקש רחמים וכו' והיכן נזכר שמו של יעקב בהתיחסם על הדוכן.

קשה מה לו לרש"י לחפש ולבקש היכן נזכר שמו של יעקב. יש לומר משום דפירש לעיל בפרשת ויחי בפסוק: **בקהלם אל תחד כבודי**, כשנקהלו שבטו של לוי וכו' הייתי יכול לומר שבכל מקום שנזכר שמו של קרח לא נזכר יעקב עמו, לכך נאמר בכאן והיכן נזכר שמו של יעקב וכו' להודיענו שלא התפלל על זה אלא כשנקהלו לרעה והוקשה לו בכאן למה לא נזכר שמו של יעקב דהואיל ויחסו עד לוי היה לו ליחסו עד יעקב ג"כ. אמנם בגמרא דרשו שמות הללו לגנאי ואמר בן יצהר בן שהרתיח את העולם כולו כצהרים בן קהת בן שהקהה שיני מולידיו בן לוי בן שנעשה לוייה לגהינם.

ודתן ואבירם,

בשביל שהיה שבט ראובן וכו' עד מה ראה קרח לחלוק נתקנא על נשיאותו של

אליצפן בן עוזיאל וכו'.

קשה שהרי לא מצינו במקרא שנתרעם קרח על הנשיאות הזו כלל ועיקר ולא היה מערער אלא על הכהונה, וכן אמר לו משה: **ובקשתם גם כהונה**. ויש לומר דודאי על הכהונה היה מערער כפשטי המקראות אבל רש"י הכי קאמר מה ראה קרח לחלוק כלומר מה פתח היה לו לומר שזה שעשה משה לתת כהונה לאהרן היה מדעתו ולא מפי הגבורה נתקנא על נשיאותו של אליצפן ואמר מסתמא שמן השמים לא יסכימו לתת הגדולה זו לבן אחיו הקטן אחרי שאני ראוי ליטול אותה שאני בן יצהר שהוא שני לעמרם ואם יראו ישראל ויכירו חמס זה העשוי לי ודאי יתפתו אחרי ויאמרו כשם שאין נשיאותו של זה מפי הגבורה כך אין כהונתו של אהרן מפי הגבורה, והיינו דאמר רש"י נתקנא על נשיאותו ולא

אמר היה מבקש נשיאותו שלא היה קרח מבקש הנשיאות אבל היה מבקש הכהונה ומצא פתח לחלוק מפני הנשיאות, ומה שכתב רש"י כנס ר"נ וכו' והלבישן טליתות שכולן תכלת ראה דבר זה מסמיכת פרשה זו לפרשת ציצית דלעיל.

עוד יש לדקדק לשון המקרא שכתב: **כל העדה כלם קדושים**, שנראה שקרח היה מגלגל על משה שאמר לעיל בפרשת ציצית **והייתם קדושים** דנראה שבשביל חוט אחד של תכלת היו קדושים ועכשיו שהלבישן טליתות שכולן תכלת אמר לו כולן קדושים, כלומר כולם לבושי תכלת דהל"ל כל העדה קדושים ומייתורא דכולם דרש רש"י הכי.

פרק טז, ד ויפול על פניו,

מפני המחלוקת שכבר זה בידם סרחון רביעי.

קשה למה תפש רש"י בזה ב' טעמים האחד מפני המחלוקת והשני שכבר זה בידם סרחון רביעי היה די לו באחד מהם. ועוד קשה איך אמר שכבר זה בידם סרחון רביעי הא בפרשה לעיל כתיב: **וינסו אותי זה עשר פעמים**, והרי זה סרחון י"א. ויש לומר דהכי קאמר רש"י מפני שבמחלוקת זה בידם סרחון רביעי כלומר בעסקי המחלוקת זה היה הרביעי שאלו היה מחטא המחלוקת ולא הי' רביעי. או שהיה רביעי ולא היה בו מחלוקת לא היה נופל על פניו אבל הכא שניהן בו וזהו שאמר אח"כ חטאו בעגל שהיה בו מחלוקת שנהרג בו חור. **ויחל משה** מפני שלא היה אלא חטא ראשון של מחלוקת חטאו במתאוננים שהיה שם מחלוקת על השכינה **ויתפלל משה** שלא היה רק חטא שני של מחלוקת חטאו במרגלים שהיה שם מחלוקת שבקש לרגום יהושע וכלב **ויאמר משה ושמעו מצרים** שלא היה אלא חטא שלישי של מחלוקת אבל מחלוקתו של קרח שהיה חטא רביעי של מחלוקת נתרשלו ידיו וכו'. משום דכתיב בהו בצבור: **על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו**, לכך נתרשלו ידיו בסרחון רביעי וגם שהיה של מחלוקת שהוא דבר גדול כדפי' רש"י בסמוך נוטריקון מכה, חרון, לקוי, קללה, וכו', ולא אמר שזה בידם סרחון רביעי אלא לענין המחלוקת בלבד, וכדפרישנא אמנם לפי מה שאמר רש"י דבר אחר בסדר אלה הדברים וחצרות מחלוקתו אין לפרש כן שהרי כתיב: **ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן** שמשם נשתלחו מרגלים ואם כן מחלוקתו של קרח קודם למרגלים.

פרק טז, ה בקר ויודע,

עתה עת שכרות וכו' ומדרשו בקר אמר להן יכולים אתם להפוך בקר לערב וכו'

פי' דהל"ל בבקר ויודע ה', ועכשיו שכתב בקר משמעו הדבר הזה הוא כמו הבקר וכו'.

פרק טז, ו

זאת עשו וכו',

עד הא לכם תשמיש חביב מכל והוא הקטרת וסם המות נתן להם וכו'

פי' חלילה שמשוה זייף הקטרת לשים בתוכו סם המות להמיתם כמו שחשבו רבים, אלא הכי פי' כשנתן להם עבודה זו של קטרת הרי היא כאילו נתן להם סם המות, שכך מדתו של קטרת להמית את מי שאינו ראוי לו, שהרי מצינו שבו נשרף נדב ואביהוא לפיכך התרה בהן.

מחתות,

כלים שחותין בהם גחלים ויש להם בית יד. רב לכם דבר גדול נטלתם לחלוק על המקום.

קשה למה פי' בכאן מלת מחתות שהרי פי' בפר' תרומה וכבר ידענו פירושה וקשה עוד למה סרס המקרא שפי' כל הפסוקים ואח"כ חזר לפרש מחתות ואח"כ חזר לפרש פעם אחרת רב לכם. ויש לומר שזה שפי' כאן מחתות הוא מוסב לשל מעלה הימנו שקרח טעה ותלה בעצמו להיות נצול ולא פחד מהקטרת אעפ"י שסם המות הוא כדפי' לעיל שבו נשרף נדב ואביהוא, כי בטח על המחתות שהם כלים שיש להן בית יד ולא ידלג הקטרת על פניו לשרוף אותו כי היו פניו רחוקים מן האש ולא יכוה, ואעפ"י שנדב ואביהוא גם הם לקחו מחתות אולי חשב קרח שנשרפו בעונם שהורו הלכה בפני רבן או שנכנסו שתויי יין ולא מחמת הקטרת, אבל הוא חשב להיות ראוי לעבודה זו של קטרת וכהונה מפני השלשלת הגדולה העתידה לצאת ממנו כדפי' לעיל ולכך פי' רש"י בכאן מחתות וכו' ואח"כ חזר לפרש רב לכם דבר גדול נטלתם לחלוק על המקום כלומר לא היה לו לבטוח על המחתות שיש להן בית יד שהרי דבר גדול נטל לעצמו לחלוק על המקום והיה ראוי לדאג שמא יענש.

פרק טז, ז

רב לכם,

הרבה אמרתי לכם דברים המתקבלים על הלב דבר אחר דבר גדול אמרתי לכם וכו'

קשה מאי דבר אחר, יש לומר שלפי פי' ראשון הל"ל הרבה אמרתי לכם לכך פי' דבר אחר שמתישב יותר.

פרק טז, טו

ויחר למשה,

נצטער הרבה משל לאדם שדן עם חברו וכו'

פי' דקשה לו לרש"י למה לא חרה למשה עד עכשיו שמן הדין היה לו לכעוס עליהם בתחלה כשאמר לו: **ומדוע תתנשאו על קהל ה'**, לכך פי' שחרה לו מפני שלא השיבוהו דבר. ואעפ"י שדתן ואבירם השיבוהו **לא נעלה המעט כי העליתנו**, אין אלו אלא דברי קנטורין ואינן תוכחת כדרך אדם המתוכח עם חברו.

פרק טז, לב ותבלע אותם,

לקו בגופם לקו בממונם וכו'

קשה מאי קאמר רש"י הרי רואין אנו פשט הכתוב שלקו בגופן ובממונן. ויש לומר דהכי קאמר לקו בגופן ובממונן והרי אינו מן הדין שאין אדם נדון בשתי דינין אלא מפני המחלוקת שהוא דבר גדול, שמחלקת נוטריקון מכה וחרון כדמפרש ואזיל.

פרק טז, לד וכל כו' נסו לקולם,

בשביל קול בליעתן והיו צווחין משה רבינו הצילנו ולמה נסו שהיו אומרים: משה אמת ותורתו אמת ואנחנו בדאים.

פי' ישראל היו צווחין למשה משה רבינו הצילנו שאין לפרש כן על עדת קרח שהרי פי' אח"כ שהיו אומרים משה אמת וכו' והכי איתמר בגמרא. אבל קשה מאד מנא לו שישראל היו צווחין ומה זה שכתב בשביל קול היוצא על בליעתן, כי לשון רש"י מבולבל מאד כאשר יראה המבין וצריך עיון.

פרק יז

פרק יז, יא וכפר עליהם,

רז זה מסר לו מלאך המות וכו' דבר אחר: למה בקטרת לפי שהיו מרננים וכו'. קשה מאי דבר אחר, יש לומר שלפי פי' ראשון אין נופל לשון וכפר עליהם דהל"ל וירפאם או ותעצר המגפה הואיל והוא סגולה של קטרת, לכך פי' דבר אחר לפי שהיו מרננים, שעכשיו נופל לשון וכפר, שבדבר שנתקלקלו בו נתקנו דהואיל והוציאו לעז על הקטרת צריכין להיות מתכפרין בו.

פרק יז, כא בתוך מטותם,

הניחו באמצע וכו'.

קשה מנא לו יש לומר מדכתיב קרא: **ומטה אהרן בתוך מטותם** דלא אצטרך דפשיטא שהיה גם הוא עמהם אלא שבא להשמיענו שהיה בתוך כולם בתוך באמצע מלשון: **והעיר בתוך**, ללמדנו שהיה באמצע.

פרק יז, כה

ותכל תלונותם,

שם מפעל יחיד לנקבה וכו' למשמרת לאות ולזכרון שבחרתי באהרן וכו'.

קשה למה סרס המקרא שפ"י ותכל תלונותם קודם שיפרש למשמרת הקודם לו בפסוק. ועוד קשה שנראה שרש"י היה קורא תלונתם לשון נקבה יחידה מרמזי"ש בלע"ז ואנחנו מצאנו בכל הספרים נקוד תלונותם הנון בחולם לשון נקבות רבות וצ"ע.

פרק יח

פרק יח, א

ויאמר ה' אל אהרן,

למשה אמר שיאמר לאהרן וכו'.

קשה מי דוחקו לומר כן תאמר כי לאהרן נאמר כפשוטו של מקרא. ויש לומר לפי שיש בפרשה זו דברים השייכים גם לכל ישראל כמו **וזר לא יקרב אליכם, ואני הנה לקחתי את הלויים**, ולא מצינו בשום מקום שנתיחד הדבור לאהרן לבדו אלא בפרשיות המתיחסות לכהנים לבדם ולא לישראל כמו פרש' שתויי יין והדומין להם, אבל במצות שישנן גם לישראל מנהג לשתף גם משה עמו בדבור כמו פרש' החדש הזה לכם ופרשת מאכלות אסורות ופרשת צרעת ודומיהן ולכך פ"י רש"י בפרשה זו הנופלת גם לישראל שלא לאהרן נאמרה כפשט הכתוב אלא למשה שיאמר לאהרן. וזהו שכתב רש"י להזהירו על תקנת ישראל שלא יכנסו במקדש כלומר לפי שיש בפרשה זאת תקנת ישראל אית לן למימר שלמשה אמר.

ובית אביו,

הם בני קהת אבי עמרם

פ"י לפי שכתוב אח"כ וגם את אחיך מטה לוי ואי ס"ד שפסוק זה בכל שבט לוי מדבר על מה ולמה הוצרך לכתוב אחריו: **וגם את אחיך מטה לוי**.

פרק יח, ט

אשר ישיבו לי,

זה גזל הגר וכו'

קשה מנא לו, יש לומר מדכתיב ביה: **האשם המושב לה'**, ואין לפרש אשר ישיבו מוסב למעלה על מנחתם חטאתם אשמים שאין נופל בהם לשון השבה והל"ל אשר יתנו או אשר יקריבו לכך פ' אשר ישיבו זה גזל הגר שנופל בו לשון השבה כד"א: **והשיב את הגזלה אשר גזל.**

פרק יח, כ

וחלק לא יהיה לך,

אף בביזה,

פ' דריש כן מיייתור הכתוב שאחר שאמר: **בארצם לא תנחל** למה הוצרך עוד לומר **וחלק לא יהיה וגם מצינו לשון חלק בבזה**, כד"א: **כחלק היורד למלחמה וכחלק היושב על הכלים וכו'.**

פרק יח, כט

מכל מתנותיכם תרימו,

בתרומה גדולה הכתוב מדבר וכו'

קשה מנא ליה, תאמר שבתרומת מעשר הכתוב מדבר ויש לומר שמאחר שכתב למעלה: **והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר**, כבר שמענו שצריכין להפריש תרומת מעשר. ולא הוצרך עוד לכתיב פסוק זה אלא שבתרומה גדולה הוא מדבר כפ' רש"י וגם אין לפרש שידבר לישראל שיתנו תרומה גדולה לכהנים שהרי בלויים משתעי קרא כדמוכיח בראש הפרשה ובסופה.

כאשר לא היו עלי לטורח,

חדושי סדר ויקח קרח,

כן תאמצני ותמלא תשוקת,

עבדך בפרשת זאת חקת.

פרשת חוקת

פרק יט

פרק יט, ב

זאת חקת,

לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל וכו'.

פי' מונין מלשון: **ולא תונו** אונאת דברים, כלומר מקנטרין אותן והאונאה הזאת היא לפי שיש במצוה הזאת דבר והפכו שהיא מטהרת את הטמאים ומטמאה את הטהורים כדכתיב.

ויקחו אליך, לעולם היא נקראת על שמך וכו' פי' לפי שלא היה לו למשה שום עבודה בפר' זו שהרי נתנה לאלעזר וא"כ מהו ויקחו אליך, אלא **לעולם היא נקראת על שמך**, כפי' רש"י.

אדומה תמימה,

שתהא תמימה באדמות שאם היו בה ב' שערות שחורות פסולה.

קשה מאי איריא שחורות יותר משאר גוונים הלא אף אם היו לבנות או ירקות כמו כן היא פסולה. ויש לומר דלרבנותא נקט רש"י שערות שחורות משום דאמרינן במס' נדה וגם הובא בגמרא במס' חולין פרק אלו טריפות האי שחור אדום הוא אלא שלקה, ואם כן הייתי סבור שאם היו שחורות תהיה כשרה שהרי עקרן ותחלתן היו אדומות לכך אמר שחורות. ומה שאמר שתי דוקא הוא דבפחות מכאן לא מפסלא, לפי שאין שער אחד נכר, וכן אמר גבי מצורע מעוט שער שנים.

פרק יט, ג

אל מחוץ למחנה,

חוץ לג' מחנות

בספרי דרשו זה מדכתיב תלת מלי אל מחוץ למחנה, שהיה יכול לכתוב חוץ למחנה.

פרק יט, ט

והניח מחוץ למחנה,

לג' חלקים מחלקה וכו' עד כהנים גדולים העוסקים לפרות אחרות מקדשין הימנו.

פי' כי כשהיו רוצין לעשות הפרה אדומה היו נוהגין בה מעלות רבות בטהרתה כדאי' במסכת פרה ואחד מהן הוא שהיו הכהנים העוסקים בה מתקדשים באפר הפרה הישנה אעפ"י שלא היו צריכין לכך כדאית' התם. ואעפ"י שכתב רש"י לעיל מצוותה בסגן, וכאן כתב כהנים גדולים העוסקים בפרות אחרות שנראה שהכהנים גדולים היו עוסקים בה. ויש לומר שפרה זו של משה בלבד היא. שמצותה בסגן דלא נתנה עבודתה לאהרן הכהן הגדול. מפני חטא העגל כמו שפי' רש"י בסמוך, אבל הפרות האחרות הכהנים גדולים היו עוסקים בהם. ויש נוסחאות שאין כתוב בהן גדולים אלא כהנים העוסקים בפרות אחרות דסבירא להו שגם כל הפרות מצותן בסגן כמו זו של משה במדבר.

פרק יט, יג

במת בנפש,

באיזה מת בנפש האדם וכו' דבר אחר בנפש זו רביעית דם.

קשה מאי דבר אחר, יש לומר דלפי פי' ראשון אייתר ליה מלת כמת שהיה די לו לכתוב כל הנוגע בנפש האדם אשר ימות, לכך פי' דבר אחר בנפש זו רביעית דם, דהשתא אתי שפיר הנוגע במת כפשוטו, וגם הנוגע בנפש האדם אשר ימות, דהיינו בדם שהנפש תלויה בו וזהו רביעית דם שכך שער חכמים.

פרק יט, טו

וכל כלי פתוח,

בכלי חרס הכתוב מדבר וכו'

פי' שכבר למדנו שאין כלי חרס מקבל טומאה אלא מתוכו ממה שכתוב בפרשת שמיני: **וכלי חרס אשר יפול מהם אל תוכו וכו'**, ושמעין משם ששאר הכלים מקבלין טומאה אף מגבן, ואם כן אין לפרש חלוק זה של צמיד פתיל אלא בכלי חרס, ששאר כלים אין מועיל להם צמיד הפתיל, שהרי מקבלין טומאה אף מגבן כמו מאוירן.

פרק יט, טז

על פני השדה,

דרשו רז"ל לרבות גולל ודופק.

פי' גולל כסוי הארון של מת מלשון: **וגללו את האבן מעל פי הבאר**, דהיינו כסוי. ודופק פי' צדי הארון או הקבר מלשון: **קול דודי דופק**, ודרשו כן מלשון על פני השדה שהוא מיותר, שפירושו שאפי' הנוגע על פני השדה כלומר בעפר הארץ אעפ"י שלא נגע במת והיינו גולל ודופק.

פרק יט, כ

ואיש אשר יטמא וכו',

אם נאמר מקדש למה נאמר משכן,

פירוש וצריכות זו כך היא, אם נאמר מקדש ולא נאמר משכן הייתי אומר מה למקדש שכן קדוש קדושת עולם לכך חייב עליו הכתוב כרת, אבל משכן שאין קדושתו קדושת עולם אימא לא, לכך נאמר משכן, ואם נאמר משכן ולא נאמר מקדש הייתי אומר מה למשכן שכן נמשח בשמן המשחה אבל מקדש שלא נמשח בשמן המשחה אימא לא, קמ"ל, ולכך הוצרכו שניהם.

פרק כ

פרק כ, א

ותמת שם מרים,

למה נסמכה פרש' וכו'.

קשה מה קשה לו על הסמיכות הזו, אטו בכל התורה כולה יש לשאול כן. ויש לומר משום דק"ל שבאחד בניסן הוקם המשכן, ושני לו נשרפה הפרה דהיינו בשנה השנית לצאתם ממצרים, ואלו מרים מתה בשנת הארבעים ומה ענין זה לזה, לכך הוקשה לו הסמיכות. ומה שכתב רש"י אף היא בנשיקה מתה, קשה מנא ליה מאחר שלא נכתב בה על פי ה'. ויש לומר דנפקא לן בגזירה שוה שם שם, דכתיב הכא: **ותמת שם** וכת' התם **וימת שם משה על פי ה'** מה להלן בנשיקה אף כאן בנשיקה, הכי איתמר בגמרא בפרקא קמא דבבא בתרא.

פרק כ, י

המורים,

סרבנים לשון יוני שוטים מורין את מוריהן וכו'.

אין להקשות היאך מפרש מלה זו בפתרונות הרבה. דיש לומר שהיא סובלת כל הפירושים הללו, לשון סרבנות, כמו: **בן סורר ומורה**, ואם לא היה פירושו אלא זה הל"ל ממרים, לכך פירש שוטים בלשון יוני, ולפי שקשה מעט לפרשו מלשון יוני הואיל דיכולין אנחנו לדמות אותה ללשון עברי, פירשה בלשון אחר מורין את מוריהם, מלשון **והיו עיניך רואות את מוריך**, וא"כ היא סובלת כל הפירושים.

פרק כ, יב

יען לא האמנתם,

גלה הכתוב שאלולי חטא זה היו נכנסין לארץ.

קשה שהרי בסוף פרשת ואלה שמות פרש"י **עתה תראה אשר אעשה לפרעה**, העשוי לפרעה תראה העשוי למלחמות ל"א מלכים לא תראה, הרי אם כן היה כאן חטא אחר. ויש לומר דודאי חטא **למה הרעות** גרם לו למשה שלא יראה בנקמתן של מלכי כנען כשיכנסו ישראל לארץ. ואולי הוא היה נכנס לקצת מן הארץ אבל עון זה של מי מריבה גרם להיות נגזר עליו שלא יכנס לארץ כלל אפי' בלא ראות נקמתן של מלכי כנען.

פרק כ, טז

וישלח מלאך,

מכאן שהנביאים קרוין מלאכים וכו'.

פי' שאין לפרש מלאך כמשמעו שהרי כתיב: **ועברתי בארץ מצרים וכו' אני ה'** ודרשין אני ולא מלאך אני ולא שרף לכך אנו צריכין לפרשו על מרע"ה. וא"ת הא כתיב **וה' הכה ופי'** רש"י שם הוא ובית דינו יש לומר דהואיל ובהריגת הבכורות היו שותפין הקדוש ברוך הוא ובית דינו אין לפרש שם לשון שליחות שאין לשון זה נופל אלא כשהשליח הולך לבדו ולמעלה בפרשת בא כתבנו הצורך בפי' המקראות ובתרוצי הקשיות, אשר שם.

פרק כ, כב

כל העדה,

כולן שלמים ועומדים ליכנס לארץ שלא היו מאותן שנגזרה גזרה שכבר כלו מתי

מדבר ואלו מאותן שכתוב בהן חיים כלכם היום.

ולמעלה בפסוק **ויבאו בני ישראל כל העדה מדבר צין** לא האריך רש"י את לשונו כל כך לפי ששם מתה מרים ונגזרה גזרה על משה ואהרן ואין לומר שם חיים כלכם היום אבל בכאן לא היה בהן מאותן שנגזרה וכו'.

פרק כ, כג

על גבול ארץ אדום וכו',

עד וכן הנביא אמר לו ליהושפט בהתחברך לרשע פרץ ה' וכו'.

אין להקשות שלא אמר לו אלא בהתחברך עם אחזיהו ואיך כתב רש"י לרשע. דיש לומר הואיל ואחזיהו היה רשע ועליו אמר לו כן הרי הוא כאלו אמר בהתחברך לרשע לכך כתב כן.

פרק כא

פרק כא, א

וישמע הכנעני,

שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד וכו' ועמלק לעולם רצועת מרדות לישראל

וכו'.

קשה מנא לו ששמע מיתת אהרן. ועוד שהרי הכתוב מפרש ששמע **כי בא ישראל דרך האתרים** ויש לומר משום שכתוב בפרשת מסעי: **ואהרן בן קנ"ג שנה במותו וכו'** וסמך ליה: **וישמע הכנעני מלך ערד** בבוא בני ישראל ולא פי' מה שמע וגם בכאן נסמכה שמיעתו של כנעני לפרשת דלעיל שהיא מיתת אהרן על כן נראה לרש"י לפרש כי בא ישראל כמו כאשר ופי' **וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב** כאשר **בא ישראל דרך האתרים** ואם כן גם בכאן לא פי' מה שמע לכך נראה לפרש ששמע מיתת אהרן דסליק מינה בשתי מקומות בפרש' זו ובפרשת מסעי ומה שכתב רש"י ועמלק מעולם רצועת מרדות וכו' כלומר ויש לנו לפרש שהכנעני הכתוב כאן הוא עמלק שהרי עמלק מעולם

רצועת מרדות לישראל ואין לך אומה ולשון שמתחלת בעצמה לקפוץ ולהלחם בישראל אלא עמלק ועוד ראייה אחרת שכתב יושב הנגב וזהו עמלק שנא' עמלק יושב בארץ הנגב ומכל מקום קשה מעט מה הוא זה שאמר רש"י ומזמן בכל עת לפרענות שנראה שלקו ישראל מפני חטאם עכשיו ולא מצינו עתה שחטאו כלל ואדרבה פי' רש"י לעיל העדה השלמה וכו' וצ"ע.

דרך האתרים,

דרך שהלכו המרגלים וכו' דבר אחר דרך התייר הגדול וכו'

פי' הוא הארון וקשה מאי דבר אחר, ויש לומר שלפי פי' ראשון האלף נוספת שהיה לו לכתוב דרך התרים, לכך פי' דרך האתרים דבר אחר דרך התייר הגדול שהרי הוא כאלו אמר א' תר כלומר תייר אחד.

וישב ממנו שבי,

אינה אלא שפחה אחת,

קשה מנא לו, ויש לומר מדכתיב הכא **שבי**, וכתיב התם: **וארם יצאו גדודים וישבו נערה קטנה**, מה להלן שפחה אחת אף כאן שפחה אחת, וגזירה שוה זו מופנה מצד אחד שבכאן היה די לו לכתוב וישב ממנו ויודע אני שהוא שבי אלא ש"מ לאפנויי. ועוד יש לומר דיליף ליה מדכתיב שבי, כלומר דבר שהיה שבוי אצלם והיינו שפחה כי פי' שבי באדם. ועוד יש בכאן ריבוי אחר רבוי וישב ושבי ואין רבוי אחר רבוי אלא למעט. עוד שמעתי אומרים שרואה דבר זה ממלת שבי שעולה בראשי תיבות שפחה בת י' כלומר שפחה בת עשר שנים נוטריקון.

פרק כא, ט

נחש נחשת,

לא נאמר לו לעשותו וכו' אלא אמר הקדוש ברוך הוא קורוהו נחש ואני אעשנו של

נחשת וכו'

קשה שלא מצינו שאמר לו הקדוש ברוך הוא אלא עשה לך שרף ולא הזכיר לו נחש כלל, ויש לומר לפי שישראל חטאו להקב"ה ולמשה כדכתיב: **וידבר העם באלהים ובמשה**, לפי' שלח להם שני פורעניות נחשים ושרפים הנחשים בעבור עון הקדוש ברוך הוא והשרפים בעבור עון משה ואמר לו הקדוש ברוך הוא למשה **עשה לך שרף**, בשבילך כי שלי מחול אבל בעבור מה שחטאו כנגדך עשה לך שרף. ומשה תבע כבוד הקדוש ברוך הוא ולא תבע כבודו הלך ועשה נחש לכפר מה שחטאו כלפי המקום ולא עשה שרף בעבור מה שחטאו כנגדו, ולכך אמר רש"י הקדוש ברוך הוא קורוהו נחש ולא אמר הקדוש ברוך הוא אמר לי נחש שלא הזכיר לו נחש כלל אלא אמר קורוהו כלומר שכתוב במקרא נחש.

פרק כא, יג

היוצא מגבול האמרי,

רצועה יוצאה וכו' עד וגם אל מלך מואב שלח ולא אבה מה אלו לא נתנום לעבור

אף מואב כן.

קשה שהרי נכנסו ישראל בארץ מואב, כדכתיב: **ויחנו בערבות מואב** וכתיב: **אלה דברי הברית אשר צוה ה' לכרות את בני ישראל בארץ מואב** ויש לומר דודאי צריכין אנו לומר שנכנסו לגבול ארץ מואב כמו שמוכיחין המקראות וזה שאמר הכתוב ולא באו לגבול מואב וכן זה שאמר רש"י בכאן ר"ל שלא באו בעיר מוקפת חומה של מואב שלא חנו אלא בערבות מואב כלומר על פני השדה באהלים.

פרק כא, כ

ונשקפה,

אותה פסגה וכו' דבר אחר ונשקפה הבאר על פני וכו'

קשה מאי דבר אחר, יש לומר שלפי פי' הראשון הל"ל ומשקפת ולא נשקפה שהיא מנפעל שנראה שהפסגה היא הנראת לכך פי' רש"י ונשקפה הבאר שעכשיו מתישב לשון נפעלה שהבאר היא הנראית מעל פני הישימון שנראה כמין כברה כפי' רש"י.

פרק כא, כג

ויצא לקראת ישראל,

אילו היה חשבון מלאה יתושין וכו'

פי' מאחר שחשבון היתה מדינה קשה וגם סיחון היה מלך קשה כדילפינן בפר' אלה הדברים מפסוק בעשתרות למה לא נתחזק סיחון בתוך מדינתו ולא היה לו לצאת לקראת ישראל אלא שהקב"ה נתן בלבו כן שלא להטריח את ישראל כפי' רש"י.

סמכתי עוטה אורה,

בסדר חקת התורה,

ותחנתי מלפניך לא תסולק,

בחדושי וירא בלק.

פרשת בלק

פרק כב

פרק כב, ב

וירא בלק,

אמר אלו ב' מלכים וכו' לפיכך ויגר לשון מורא וכו'

קשה, מה זה שהוצרך רש"י לפרש ממה פחד בלק הרי הכתו' מפרש יראתו, ועוד קשה למה הוצרך לפרש ויגר לשון מורא פשיטא, ויש לומר ולישב דברים הללו בדרך זו הואיל ולא כתב הכתוב וירא בלק מלך מואב הרי שמענו שלא היה בלק עקר בדבר זה ועוד שהרי כתיב אח"כ ויגר מואב ולא כתיב ויגר בלק הרי תלה הראייה בבלק והיראה במואב, לכך נראה לפרש שבלק בעצמו לא לקח בחירה לדבר זה אלא מואב הם שעשו התחבולות אבל תלה הראיה בבלק לומר לך שאפי' בלק בן צפור שהיה גבור חיל ונודע בגבורתו כמו שכתוב שופטים י"א ועיין בבעל צרור המור פרשת בלק ברישא דאיהו מפרש ואזיל הפסוקים ע"ד שכתב הברטנורה כאן שא עיניך בו אז תאמר כן דבר וכזאת דבר. הטוב טוב אתה מבלק בן צפור וכמו שפי' הרמב"ן גם הוא שם לבו לראות את כל אשר עשה ישראל לאמרי אבל לא פחד כמו שפחדו מואב מפני שלא היה מלך עליהם עדין כמו שפי' רש"י בסמוך וכיון שראו מואב שגם בלק ראה ושם בלבו להתבונן בדבר פחדו ויראו מאד, וזהו שפי' רש"י לפיכך ויגר מואב כלומר מפני ראיית בלק פחדו הם כדפרישנא והוצרך רש"י לפרש ויגר לשון מורא לפי שהייתי יכול לפרשו לשון אסיפה כמו: **אוגר בקיץ** וכמו: **לא תגורו מפני איש**, שדרשו בו לא תכניס דבריך וכו' והייתי מפרש שבלק צוה לאסוף את מואב ולהכניסם לערי מבצר מפני פחד ישראל לכך פי' ויגר לשון מורא שאי אפשר לפרשו לשון אסיפה שאין נופל בזה מלת מאד שכתוב אחריו: **ויגר מואב מפני העם מאד**, אבל בלשון מורא נופל לשון מאד כלומר פחדו הרבה.

פרק כב, ד

בעת ההיא,

לא היה ראוי למלכות מנסיכי מדין היה וכו'.

קשה מנא לו, ויש לומר מדלא כתיב בתחלת הפרשה וירא בלק מלך מואב משמע שלא היה אז מלך בתחלת העניין אלא שאחר שספר מוראן של מואב ועצתן שנתיעצו עם זקני מדין כתב שהיה מלך בעת ההיא, כלומר שמנוהו לצורך שעה. וכיון שלא פי' לנו הכתוב את יחוסו והזכירו אחר עצת מואב עם מדין יש לנו לומר שמנסיכי מדין היה וראיתי במדרש שרקם הכתוב בנסיכי מדין זהו בלק כך מצאתי כתוב.

פרק כב, ה

ארץ בני עמו,

של בלק משם היה וכו'.

קשה מנא לן, תאמר שלעולם לבלעם מוסב כפשט הכתוב. ויש לומר שמאחר שהכתוב האריך כל כך בסימני שמות המקום הזה שכתב: **פתורה אשר על הנהר**, אין לומר שכנוי ארץ בני עמו יהא מוסב על בלעם דפשיטא לכך פירשו רש"י מוסב אל בלק וקשה מה זה שאל רש"י בכאן:

מפני מה השרה שכינתו על גוי רשע וכו'

היה לו להמתין לשאול דבר זה בפסוק: **ויבא אלהים אל בלעם**. ויש לומר שזה מוסב למה שאמ' רש"י למעלה שבלעם היה מתנבא לבלק עתיד אתה למלוך דאלמא היה מתנבא אפי' שלא לכבוד ישראל, לכך הוקשה לו עתה מפני מה השרה שכינתו על גוי רשע אבל בנבואות שבאו אליו בפרשה זו לא קשיא מידי שבאו אליו לכבוד ישראל.

פרק כב, ו

נכה בו,

אני ועמי נכה בהם דבר אחר לשון מנכה לו וכו'

קשה מאי דבר אחר. יש לומר שלפי פי' ראשון קשה מעט למה שכתב אוכל לשון יחיד ואח"כ כתב נכה לשון רבים, לכך פי' דבר אחר שנו"ן שורש בתיבה ואינה סימן לרבים והוא מקור על משקל פעל מפועל הדגוש.

פרק כב, ז

וקסמים בידם,

כל מיני קסמים. דבר אחר קסם זה נטלו בידם וכו'.

קשה מאי דבר אחר, יש לומר שלפי פי' ראשון הל"ל ויקחו בידם קסמים או ויביאו לו קסמים לכך פי' דבר אחר קסם זה. עוד יש לומר שלפי פי' ראשון היה לו לסמוך נטילת הקסמים לזקני מואב שהם היו צריכין לו יותר מזקני מדין, לכך פי' דבר אחר שזקני מדין הם שנטלו הקסם בידם ולא זקני מואב כדמוכיחי קראי וכדמפרש רש"י ואזיל.

פרק כב, ח

לינו פה הלילה,

אין רוח הקדש שורה עליו אלא בלילה וכו'.

אין להקשות שהרי שרתה עליו שכינה ביום, כדכתיב: **ויקר ה' וכו'** ר"ל שלכבוד ישראל נגלה עליו ביום אבל רגילותו מקודם לכן היה להיות נגלה עליו בלילה. וגם יש לומר שביום היה נגלה עליו בלשון קרי וטומאה כדילפינן מלשון ויקר והוא היה חפץ שתשרה עליו שכינה בלא דרך עראי וטומאה לכך אמ' להם שימתינו עד הלילה.

פרק כב, כב

לשטן לו,

מלאך של רחמים היה וכו'.

קשה מנא לו, יש לומר מדכתיב: **מלאך ה'** שהיא מדת רחמים וזה דבר זר שמלאך ה' יתיצב לשטן לכך פי' כן.

ושני נעריו עמו,

מכאן לאדם חשוב שיוצא לדרך שמוליך עמו ב' אנשים לשמשו וחוזרין ומשמשין זה את זה.

קשה למה שנה את טעמו ממה שכתב גבי אברהם בפרשת וירא אליו שהוא כתב שם ז"ל שאם יצטרך א' מהם לנקביו יהיה השני עמו ומה נשתנה זה מזה ויש לומר דהתם גבי אברהם לא שייך טעמא דחוזרין ומשמשים זה את זה לפי שהיו ישמעאל ואליעזר ואין דרך כבוד שישמעאל בנו של אברהם ישמש את אליעזר העבד, לכך פי' שם שאם יצטרך א' לנקביו יהיה השני עמו שהרי לא היה יחידי שהיו שרי מואב עמו, לכך פי' בכאן טעם אחר שחוזרין ומשמשים זה את זה ולכך חלק רש"י טעמיהן.

פרק כב, כד

גדר מזה,

סתם גדר של אבנים הוא.

קשה מנא לו, יש לומר מדכתיב במקום אחר: **וגדר אבניו נהרסה**, ויש במדרש שהגדר הזה הוא הגל של אבנים שעשו יעקב ולבן כשכרתו ברית יחדיו ואמר שבלעם הוא לבן הארמי כמו שאמר הוא לבן הארמי הוא בלעם הוא כושן רשעתים, וזמן הקדוש ברוך הוא לדחוקו בגל הזה להזכיר בו הברית אשר כרת עם יעקב אם אני לא אעבור את הגל הזה לרעה והוא עתה היה עובר על שבועתו שהיה עובר הגל לקלל ישראל.

פרק כב, כו

ויוסף מלאך ה' וכו',

סימני אבות הראהו.

פי' שבראשונה עמד לו במקום שהיה יכול להנצל בשתי מקומות כלומר שאם יחפוץ לקלל בני אברהם יקלל בני ישמעאל ובני קטורה אבל לא בני יצחק, ובשניה עמד לו במקום שהיה יכול להנצל במקום אחד כלומר שאם יחפוץ לקלל בני יצחק יקלל בני עשו אבל לא בני יעקב, ובשלישית עמד לו במקום שלא היה יכול לנטות אנה ואנה וגם לא ללכת לפניו כלומר שמבני יעקב לא יוכל לקלל כלל שכלם כשרים וטובים הכי איתמר במדרשים. ומה שאמר רש"י

רמזה לו שמבקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים,

דקדק זה מדשני קרא בדבוריה ולא כתב שלש פעמים כמנהגו כשאר מקומות.

פרק כב, ל

ההסן הסכנתי וכו',

ודרשו רז"ל מקרא זה בתלמוד וכו'.

הכי איתמר' התם בגמרא אמר ליה מאי טעמא לא רכיבת אסוסיא אמר להו ברטיבא שדאי להו, אמרה ליה האתון הלא אנכי אתונך, אמר לה למשוי בעלמא, אמרה ליה אשר רכבת עלי, אמר לה אקראי בעלמא, אמרה ליה מעודך עד היום הזה ולא עוד אלא שאתה עושה עמי מעשה אישות בלילה כתיב הכא: **ההסן הסכנתי** וכתיב התם: **ותהי לו סוכנת**, מכאן אמרו בלעם בועל אתונו היה בלילה הכי איתמר במסכ' ע"ז ובמסכת סנהדרין בפרק חלק.

פרק כב, מ

בקר וצאן,

דבר מועט,

קשה מנא לו, ויש לומר שדרך המקרא להקדים צאן לבקר בכל שאר המקומות מפני שהמנהג הצאן יתירות על הבקר והכתוב מקדים המרובה וכאן שהקדים בקר לצאן משמע שהבקר שזבח היו מרובין על הצאן והמנהג לזבוח מעט מהבקר. וגם הבקר שזבח בלק היו יותר על הצאן הנה הזבח שלו היה דבר מועט, לכך פי' רש"י כן בכאן.

פרק כג

פרק כג, ט

ובגוים לא יתחשב,

לא יהיו נעשין כלה וכו'. דבר אחר כשהאומות שמחין וכו'.

קשה מאי דבר אחר, ויש לומר שלפי פי' ראשון הל"ל וכגוים לא יתחשב בכ"ף שהרי ר"ל לא יכלו כמו האומות לכך פי' דבר אחר עוד יש לומר דלפירוש ראשון לא שייך לשון חשיבות לומר לא יתחשב.

פרק כג, כב

ותועפות ראם,

עפיפות גובה דבר אחר ראמים וכו'.

קשה מאי דבר אחר, ויש לומר שלפי פי' הראשון הל"ל ותועפות רום, לכך פי' דבר אחר ראמים ממש שמתישב יותר על הלשון. וקשה על מה שאמר רש"י ואמר רבותינו אלו

השדים מנא לן דבר זה, כי אף אם נאמר דילפינן ליה מלשון עפיפות מפני שהשדים עופפים באויר כד"א: **ובני רשף יגביהו עוף** מ"מ צריך לישב מה ענין ראם בכאן. וצ"ע.

פרק כג, כג

כעת יאמר ליעקב,

עתידי להיות עת וכו' דבר אחר אינו לשון עתיד אלא לשון הוה וכו'.

קשה מאי דבר אחר, ויש לומר שהפי' השני נראה יותר שמדבר להוה כמו הפסוק שלמעלה אל מוציאם ממצרים. ועוד שפי' הראשון נכר שהוא דרש ואינו פשט הפרשה וכן נמי פי' דבר אחר בפסוק **הן עם כלביא יקום** שהפי' הראשון שפי' שם הן עם כלביא יקום לחטוף המצות גם הוא דרש.

פרק כד

פרק כד, ה

מה טובו אהליך,

אהל שילה ובית עולמים וכו' דבר אחר על שראה פתחיהן מכוונים וכו'.

קשה מאי דבר אחר, ויש לומר שלפי פי' הראשון קשה מעט שיאמר אהל על בית עולמים דאקרי בית ולא אהל. אך קשה למה לא השלים הפי' ראשון קודם שיפרש הפי' השני שהרי פי' ומשכנותיך ישראל אף כשהן חריבין וכו' אחר שפי' הפי' שני והיה לו לכתוב קודם לזה וצ"ע.

פרק כד, כא

איתן מושבך,

תמיה אני מה זכות יש לך הלא נמי היית בעצת הבה נתחכמה לו וכו'.

פי' שכך אמרו רז"ל ג' היו באותה עצה בלעם איוב ויתרו בלעם שיעץ לרעה נהרג איוב ששתק נדון ביסורין יתרו שמיחה זכה וישבו בניו בלשכת הגזית, כדכתיב: **תרעתים שמעתים שוכחים**, כדאיתא בגמרא.

עצמו חסדיך מלספור,

בלק בן צפור,

עבדך חמול וחס,

בחדושי פרשת פנחס

פרשת פינחס

פרק כה

פרק כה, יא

פנחס בן אלעזר,

שהיו השבטים מבזין אותו וכו'.

קשה מאי קשיא ליה שהוצרך לפרש כן, ויש לומר לפי שלא הוצרך לכתוב לנו כאן יחוסו של פנחס שכבר שמענו בפרשה של מעלה, כדכתיב: **וירא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן**, לכך פי' רש"י שלפי שהשבטים מבזין אותו וכו'.

פרק כה, יד

ושם איש ישראל,

במקום שיחס את הצדיק וכו' דבר אחר להודיע שבחו של פנחס וכו'.

קשה מאי דבר אחר, יש לומר שלפי פי' ראשון קשה מעט שמאחר שבא ליחס את הרשע לגנאי למה אמר נשיא בית אב שהוא לשון חשיבות לכך פי' דבר אחר להודיע שבחו של פנחס וכו', ולכך פי' רש"י נשיא בית אב קודם שיפרש הדבר אחר על ושם איש ישראל המוכה להודיענו שמפני זה פי' הפי' השני.

פרק כו

פרק כו, א

ויהי אחרי המגפה,

משל לרועה וכו' דבר אחר כשנמסרו למשה וכו'.

קשה מאי דבר אחר, יש לומר שלפי פי' ראשון קשה מעט פתיחת הפרשה שבאמצע פסוק זה שנראה שמפרדת ענין **שאו את ראש מויהי אחרי המגפה** לכך פי' דבר אחר שאינו מוסב לשלמעלה הימנו לענין המגפה אלא למיתת משה הכתוב למטה מן העניין.

פרק כו, יא

ובני קרח לא מתו,

הם היו בעצה וכו' עד נתבצר להם מקום וכו'

פי' נתבצר מלשון עיר בצורה כלומר נתחזק להם מקום גבוה. ואחרים פרשו לשון מניעה כמו: **לא יבצר מהם**, כלומר נמנע מאחרין בשבילן ואומר כי זה ענשן לישב בדד בגיהנם מדה כנגד מדה מפני המחלוקת שהיו גורמין להבדיל איש מחברו.

פרק כו, יג

לזרח,

הוא צהר וכו' עד ומבני לוי נפלו ד' משפחות משפחת שמעי ועזיאל' ומבני יצהר לא נמנו כאן אלא משפחת הקרחי והרביעית לא ידעתי מה היא.

קשה, שאם כן הרי אתה מוצא כל הד' משפחות חסרין שמבני יצהר לא נמנו אלא משפחת הקרחי וכתוב: **ובני יצהר קרח ונפג זכרי**, וא"כ חסר כאן משפחת נפג ומשפחת זכרי שהם ב' משפחות ושמעי ועזיאל' ב' הרי ד' ואיך אמר רש"י והרביעית לא ידעתי מה היא. ויש לומר דרש"י לא חשיב נפג וזכרי אלא למשפחה אחת דהיינו משפחת היצהרי דסבירא ליה שבני יצהר שהם קרח ונפג וזכרי נחלקו לב' משפחות א' נקראת על שם קרח דהיינו בניו של קרח נקראו משפחת הקרחי לפי שיצאת ממנו משפחה רבה ונקראת על שמו והשני בניו האחרים של יצהר דהיינו נפג וזכרי נקראו על שם אביהם משפחת היצהרי ולא נקראת משפחתם על שמם. וכמו שפי' רש"י בסמוך גבי שותלח וערן ששאר בני שותלח נקראו תולדותיהן על שם שותלח ומערן יצאת משפחה רבה ונקראת על שמו וכן מארד ונעמן בני בלע בן בנימין אף כאן בני נפג וזכרי נקראו משפחת היצהרי ומקרח אחיהם יצאת משפחה רבה ונקראת על שמו משפחת הקרחי, וא"כ אתה מוצא ג' משפחת שמעי ועזיאל' ויצהרי שהרי מבני יצהר לא נמנו כאן אלא משפחת הקרחי שהיה ראוי למנות גם משפחת היצהרי. והרביעית לא ידעתי מה היא, ואעפ"י שכתב רש"י אחר זה גבי אלה משפחות הלוי חסר כאן משפחת שמעי ועזיאל' ונפג וזכרי וקצת מן יצהר טעות סופר הוא לכתוב וקצת מן יצהר בוי"ו אלא כך היא הגרסא ונפג וזכרי קצת מבני יצהר בלא וי"ו שנפג וזכרי הם קצת מבניו של יצהר והן שחסרין ואינן ראויין להקרא אלא משפחה אחת דהיינו משפחת היצהרי על שם אביהם וכדפרישנא לעיל, ושפיר קאמר רש"י והרביעית לא ידעתי מה היא וכמו שכתבנו.

פרק כו, טז

לאזני,

אומר אני שזו משפחת אצבון וכו'.

אין להקשות ממה שאמר רש"י לעיל שאצבון חסרה. דיש לומר שזה שכתב למעלה הוא לשון הירושלמי ולא אדעתיה דרש"י אבל אלו דבריו ממש כמו שכתב אומר אני וכן מה שכתב בסמוך גבי ישוב הוא יוב שכל המשפחות נקראו על שם יורדי מצרים והנולדים משם והלאה לא נקראו המשפחות על שמם חוץ מאפרים ומנשה, אין להקשות על זה ממשפחות שבט לוי. דיש לומר דשני שבט שנחלקו משפחותיו במדבר לג' חלקים גרשון וקהת ומררי, והרי הוא כאלו נעשו ג' שבטים וצריך לחלק כל אחד מהן למשפחות ואעפ"י שלא היו מיורדי מצרים. עוד יש לומר דלגיון של מלך הוא ואינו נמנה כדרך שאר השבטים.

פרק כו, נה

לשמות מטות אבותם,

אלו יוצאי מצרים וכו' עד חזרה נחלתן אצל אבי אביהן וחלקו הכל בשוה.

קשה, שהיה די שתחזור נחלתן אצל אבותיהן ויחלקו בשוה שהרי אחים הם ומגיע החצי לאחד. ויש לומר שאם לא תחזור אלא לאבותיהם לא ירצו לחלק ביניהם שכל אחד מהן ירצה להנחיל לבניו את חלקו ולכך הוצרך לומר חזרה נחלתן אצל אבי אביהן שעכשיו הב' אחים מוכרחים לחלק ביניהן שהרי ירושת אביהן היא ולא יוכל כל אחד מהם להוריש את חלקו לבניו אם לא יחלק תחלה עם אחיו. ונראה דרש"י מפרש המקרא כך בגורל יחלק את הארץ לשמות מטות כלומר לשמות השבטים ואבותם ינחלו כלומר אבות נוחל הארץ ינחלו ירושת בני בניהן שהמתים יורשין את החיים כדפי' רש"י.

מטות אבותם,

יצאו גרים ועבדים.

קשה למה סרס המקרא, שהרי פי' על פי הגורל קודם שיפרש מטות אבותם הקודם לו בפסוק. ויש לומר שעשה זה לסמוך על פי הגורל למה שאמר למעלה משונה נחלה זו מכל נחלות שבתורה שהמתים יורשין את החיים והרי הוא כאלו כתב אח"כ ואל תתמה על זה שהרי כתיב: **על פי הגורל**, שנתחלקה ברוח הקדש שהגורל היה מדבר והקב"ה גזר להעשות כן אעפ"י שאין כך המנהג בשאר הירושות, ואח"כ חזר לסדר הפסוק ופי' מטות אבותם ודקדק מזה יצאו גרים ועבדים משום דהוה סגי למכתב לשמות מטותם ינחלו. וא"ת היכי הוה שמעינן מיניה חזרה נחלתם אצל אבי אביהם שהרי דין זה יוצא לנו ממלת אבותם. ויש לומר שהייתי שומע ירושה זו ממלת מטותם שהשבטים הם אבי אביהן של באי הארץ ולא היה צריך לכתוב אבותם אלא לאפוקי גרים ועבדים. עוד יש לומר שממלת אבותם שמעת מיניה תרתי דין שמתים יורשין את החיים ודין להוציא גרים ועבדים דכל כי האי גונא אמרינן שקולין הן ויבואו שניהן.

פרק כו, טד

ובאלה לא היה איש,

אבל על הנשים לא נגזרה גזרה וכו' עד לכך נסמכה פרשת בנות צלפחד לכאן.

נ"ל שהוקשה לו לרש"י זה הסמיכות לפי מה שפירש לעיל בפסוק: **ויהי אחרי המגפה**, לפי אחד מהפרושים שמנין ישראל היה מפני מיתת משה שלפי זה היה לו לכתוב פרשת **עלה אל הר העברים**, בכאן תקף אחר השלמת הענין ולא הל"ל להפסיק באמצע בפרשת בנות צלפחד. אמנם לפי' האחר שפי' לעיל שהמנין היה מפני המגפה משל לרועה שנכנסו זאבים וכו' לא קשיא ולא מידי ולכך לא שאל בתחלת הענין למה נסמכה פרשת בנות צלפחד וכו' כמנהגו לשאול בשאר המקומות.

פרק כז

פרק כז, ד

למה יגרע שם אבינו,

אנו במקום בן עומדות וכו' ואח"כ פי' ויקרב משה וכו' ואח"כ חזר לפרש אבינו מת במדבר והוא לא היה.

קשה למה סרס המקרא ב' פעמים, ויש לומר שמאחר שכתב מחלוקת ר' יאשיהו ואבא חנן על לפני משה ולפני אלעזר הוצרך לפרש למה יגרע שהיא שאלתן של בנות צלפחד להודיעך שחכמות היו ולא היו שואלות לאלעזר אחרי ששאלו את משה, שאם משה לא ידע אלעזר מניין לו ולכך אנו צריכין לפרש המקרא דלפני משה ולפני אלעזר או כדברי ר' יאשיהו או כדברי אבא חנן דבין למר ובין למר כהוגן שאלו. ואחר שכתב לך שחכמות היו פי' פסוק: **ויקרב משה**, כלומר הואיל שחכמות היו דבר תימה הוא למה ויקרב משה שהיה לו להשיב מעצמו שהתלמידים ההגונים מוסיפין בחכמת הרב כדאמרינן ומתלמידי יותר מכולם ואוקימנא בתלמיד וותיק ולכך פי' שנתעלמה ממנו הלכה בעונש,

שנטל עטרה לעצמו וכו'

ואח"כ חזר לסדר המקרא ופירש **והוא לא היה בתוך העדה וכו'** וקשה מאי דבר אחר דקאמר דבר אחר ראויה היתה פרשה זו וכו' אלא שזכו בנות צלפחד. ויש לומר דלפי' הראשון דתלי טעמא מפני ענשו שאמר: **הדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי ושמעתיו**, קשה שהרי לא אמר ואשמיעכם אלא ושמעתיו כלומר אשמיענו מפי הגבורה ואיננו ראוי לעונש מחמת זה, לכך פי' דבר אחר שזכות בנות צלפחד גרמה ולא חטאו של משה. וגם זה הפי' השני אזדא לטעמיה שפי' רש"י לעיל שחכמות היו שמחמת חכמתן וגדולתן זכו ונאמר פרשה זו על ידיהן וכו'.

פרק כז, ז

והעברת,

לשון העברה הוא וכו' דבר אחר על שם שהבת מעברת וכו'.

אין להקשות מאי דבר אחר, דיש לומר מפני שבכולן כתב ונתתם באח ובאחי אביו וביתר היורשין והנה גם שם אינו מניח בן ליורשו וראוי היה לומר בהן לשון עברה ולא נאמר אלא בבת וכן כתב רש"י.

פרק כז, יב

עלה אל הר העברים,

למה נסמכה לכאן וכו' עד דבר אחר כיון שנכנס משה לתחלת בני ג' ובני ראובן וכו'

קשה מה זה שאל למה נסמכה דאטו בכל התורה כולה דרשין סמוכין, ועוד קשה מאי דבר אחר. ויש לומר לפי שפירש לעיל בפסוק: **ויהי אחרי המגפה**, ב' פרושים שהמנין היה מפני המגפה משל לרועה וכו' והב' שהיה מפני מיתתו של משה, ולשניהן קשה הסמיכות הזו, דלפי' הראשון יקשה למה נסמכה פ' זו למניין שהיה מחמת המגפה, שנראה קצת שגם מיתת משה היה מפני החטא של פעור בעון שאר המתים, כי אעפ"י שפרט לך הכתוב חטאו בפרשה זו, ויש לאומר שיאמר שנזכר חטאו הראשון מחמת כעסו של מקום על ישראל וכדמשמע קצת במזמור בפסוק: **וירע למשה בעבורם** כדאמרי אינשי אבב חוטרא מילי אבב דרי חושבנא לכך קשה לו הסמיכות וגם לפירוש השני שפי' לעיל שהמנין היה מפני מיתתו של משה קשה שאין זה מקומה של פרשה זו שהרי לאחר ציווי זה הוריש את הארץ לבני גד ולבני ראובן ולא היה לו לכתוב בכאן אלא שא את ראש בני ישראל כי לא תעבור את הירדן או כיוצא בלשון זה ולא היה לו להאריך בכאן כאלו מת עכשיו ולכך פי' רש"י ב' פירושים שלפי פי' ראשון שהמנין היה מחמת המגפה ונסמכה פרשה זו לפרשת בנות צלפחד שכיון שאמר לו הקדוש ברוך הוא **נתון נתן וכו'** כלומר הואיל והוצרך לסמוך פרש' בנות צלפחד לכאן מפני חובבן הארץ כדפי' לעיל סמך אח"כ פרש' מיתת משה מפני שכיון שאמר לו הקדוש ברוך הוא נתון נתן וכו' ולפי הפי' השני שהמנין היה מפני מיתתו של משה שאם כן אין קשה הסמיכות אלא האריכות שהאריך בכאן שנראה כאלו הוא ענין אחר, כתב העניין הזה בכאן באורך לפי שכיון שנכנס לנחלת בני ראובן וגד וכו'. עוד יש לומר שעשה דבר אחר מפני שלפי פי' ראשון קשה מעט שלא היה לו למשה לחשוב בשביל זה שיכנס לארץ שפרש' זו נאמרה לו כשאר כל מצות שבתורה שהרי מצוות נחלות היא אחת מתרי"ג מצות של תורה, לכך פי' דבר אחר דקאי אנחלת בני ראובן וגד שבכאן היה לו מקום לטעות.

פרק כז, יג

כאשר נאסף אהרן,

מכאן שנתאוה למיתתו של אהרן דבר אחר אין אתה טוב ממנו.

קשה מאי דבר אחר, יש לומר שלפי פי' ראשון קשה מעט שהרי אמר לו כן פעם אחרת בסוף פרשת האזינו, כדכתיב: **כאשר מת אהרן אחיך בהר ויאסף אל עמיו**, ושם פי' רש"י כפי' זה הראשון לכך פי' דבר אחר שזה בא ללמד אין אתה טוב ממנו, אבל שם אין שייך לומר אין אתה טוב ממנו שהרי כתיב: **מת ויאסף** דאיתר ליה מלת ויאסף לחבוב כמו מלת גויעה שלא נאמרה אלא בצדיקים. וקשה מאד מה זה שכתב רש"י בכאן **ועל אשר לא קדשתם וכו'**, שהרי אינו כתוב בפרשה זו, וכן קשה מה שכתב על פסוק הם מי מריבת קדש והדבר אחר שעשה שם מאי דבר אחר ומאי קאמר התם בו הלשון מבולבל מאד. וצ"ע.

פרק כז, יז

ואשר יביאם,

בזכיותיו, דבר אחר: ואשר יביאם שלא תעשה כדרך שאתה עושה לי וכו'.

קשה מאי דבר אחר, ויש לומר שלפי פי' הראשון אייתר ליה קרא **דואשר יביאם** שהרי די לכתוב **אשר יוציאם** בלבד כדפי' רש"י.

פרק כז, כ

מהודך,

ולא כל הודך למדנו שפני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה.

כמו שהלבנה מקבלת אורה מהחמה כך קרון עור של יהושע היה מחמת קרון פניו של משה. ונ"ל שאין צורך לפי' זה שהרי רש"י כתב מהודך ולא כל הודך ולא בא לומר אלא שלא היו פניו של יהושע מאירין כפני משה אלא כלבנה לגבי חמה.

פרק כז, כב

כל העדה,

סנהדרין.

קשה מנא לו, יש לומר שכן נקראו עדה במקום אחר דכתיב: **ושפטו העדה והצילו העדה** ודרשו משם עדה שופטת ועדה מצלת וכו' כדאיתא התם בפרק קמא דסנהדרין.

פרק כח

פרק כח, ב

צו את בני ישראל,

מה אמור למעלה מן העניין וכו'.

פי' דקשה לו סמיכות זה כדפרישנא לעיל שמאחר שלא מת משה עדיין לא היה לו לכתוב הפרשה ההיא בכאן לסמכה לפרשה זו של תמידין.

תשמרו,

שיהיו כהנים לזים וישראלים עומדים על גביו וכו'

קשה מנא לו. ויש לומר דהואיל ופרשה זו מדברת על ישראל כדכתיב: **צו את בני ישראל** ואמר להן **תשמרו** משמע שיעמדו על גביו וישראלים וכהנים פשיטא שאין העבודה נעשית אלא על ידי כהנים ולויים נפקא לן מדכתיב בפרש' שופטים: **ככל אחיו הלויים העומדים לשרת שם לפני ה'** ואף על גב שפי' רש"י שם שבכהנים מדבר העניין מכל מקום מדשני קרא בלישניה ולא כתב הכהנים בהדיא לפי דרכינו למדנו שהלויים עומדים שם לפני ה', ומכאן למדו ותקנו מעמדות פי' אנשים מובדלים לכך והן נקראין אנשי מעמד והן מתעניין ד'

ימים בשבוע וקורין בתורה בכל יום במעשה בראשית ומתפללין תפלת נעילה וכו' כדאיתא התם במסכת תענית.

פרק כח, ו

העשויה בהר סיני,

כאותן הנעשים בימי המילואים דבר אחר מקיש וכו'

אין להקשות מאי דבר אחר, שהרי לפי פי' הראשון אין אנו למדין שום דבר מהיקש הזה ומה צורך לכתבו, לכך פי' דבר אחר ללמד שטעונה כלי.

פרק כט

פרק כט, לה

עצרת תהיה לכם,

עצורים מעשיית מלאכה דבר אחר עצרו מלצאת וכו'.

קשה מאי דבר אחר, ויש לומר לפי שלא נכתב לשון זה של עצרת אלא ביום טוב האחרון של חג ושל פסח אבל לא בשאר ימים טובים לכך לא שייך פירוש דעצורין ממלאכה כמו שנראה, פירוש שטעונין לינה שהרי קדמו י"ט לפניו ולעיל בפרש' אמור בפסוק **והקרבתם אשה לה' עצרת היא**, לא פירש שם פירוש דעצורין מעשיית מלאכה לפי שלא נכתב שם אלא סמוך אל והקרבתם אשה אבל בכאן שנכתב סמוך **לכל מלאכת עבודה לא תעשו** נראה לפר' פי' דעצורים בעשיית מלאכה. ואעפ"י שגם שם כתוב אח"כ כל מלאכת עבודה לא תעשו יש לומר שענין הפרש' הוא שהפרשה היא בא לאסור המועדות בעשיית מלאכה ופרשה זו באה לצוות על המוספין ואין עיקרה על איסור המלאכה כמפורש.

עבדך אלי עוז התאזר,

בפרשת פינחס בן אלעזר,

ויהמו חסדיך עלי להטות,

עזרה בחדושי מטות

פרשת מטות

פרק ל

פרק ל, ב

וידבר משה אל ראשי המטות,

חלק כבוד לנשיאים וכו' עד או יכול שלא נאמר פרשה זו אלא לנשיאים .

פי' דאע"ג דכתב לבני ישראל הייתי מפרש ראשי המטות של בני ישראל שכן מצינו במקומות הרבה למ"ד משמשת בראש התיבה במקום של והואיל והפרת נדרים ביחיד מומחה כלומר שמצוה מן המובחר כך היא הייתי חושב שלא נאמרה אלא לראשי המטות בלבד.

זה הדבר,

משה נתנבא בכה אמר וכו' עד מוסף עליהם משה שנתנבא בזה הדבר.

קשה שגם ישעיה נתנבא בזה הדבר, כדכתיב: **זה הדבר אשר דבר ה' אל מואב, זה הדבר אשר דבר עליו ה' דסנחריב מלך אשור.** ויש לומר דהכי קאמר התם זה הדבר אשר דבר ה' אל מואב מקודם על ידי משה שנתנבא עליו פורענות כדכתיב בתורה: **אוי לך מואב** וגם על אשור נתנבא פורענות כדכתיב בפרש' בלעם **וענו אשור** ואעפ"י שכתוב בפר' שחוטי חוץ זה הדבר נראה לו לרש"י לדקדק מכאן מעלת נבואת משה יותר משם משום דהתם אייתר ליה לגזירה שוה ללמד על פרשה זו שנאמר לכל ישראל וכדפרש"י לעיל. אך קשה למה לא ראה דבר זה מפסוק: **וזה הדבר אשר תעשה להם לקדש אותם,** הכתוב בפר' תצוה. ויש לומר לפי שאותה פרשה אינה נבואה שיצטרך לומר כן לאחרים אלא צווי למשה עצמו שיעשה כן כדמוכיחי קראי. וקשה מאי דבר אחר דקאמר מועט הוא. ויש לומר משום דקשה לו לפי הפי' ראשון למה נתיחדה מצוה זו לכתוב בו לשון זה יותר משאר מצות של תורה, לכך פי' דבר אחר שבא ללמדנו דין מיוחד במצוה זו.

פרק ל, ד

בנעוריה,

קטנה וכו' עד ואי זו היא קטנה אמר רבותינו וכו'.

קשה מה זה שאל ואי זו היא קטנה ולא פירשו לאח"כ אלא דקאמר נדריה נבדקין והרי עדין לא שמענו מלשונו איזו היא קטנה. ויש לומר דהכי קאמר בנעוריה ולא אמר נערה כדרך הכתוב לכתוב בשאר מקומות, ולכך כתב אח"כ בת י"א שנה נדריה נבדקין וכו' כלומר שאין נעורים הכתובים כאן לענין נדרים כשאר נעורים של שאר מצות שמתחיל בת י"ב שנה ויום אחד כמו שכתב הרמב"ם בפרק ב' מהלכות אישות, שהרי לא נכתב כאן נערה סתם אלא נעוריה כלומר נעורים המיוחדין לה לפי מה שהיא פקחת ובת דעת, ולכך תלי טעמא בבדיקה כדפי' רש"י.

פרק ל, ו

וה' יסלח לה,

במה הכתוב מדבר באשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והפר לה וכו'.

קשה מה ענין בעלה לכאן, הרי המקרא מדבר באביה. ויש לומר לפי שלשון זה מוה' יסלח לה כתוב גבי אב וגבי בעל לכך נראה לרש"י לפרש גבי ארוסה שייך אביה ובעלה מפירים נדריה שאין לומר שהאב מפר והיא אינה יודעת שהרי בביתו היא יושבת אם בנערה שאינה ארוסה הכתוב מדבר, וכן אם בנשואה מדבר אין לומר שהבעל הפר לה והיא אינה יודעת שהרי בביתו היא יושבת, לכך נראה לפרש שבארוסה מדבר ששוכנת בבית אביה ונדרה בנזיר ושמע בעלה שגם הוא זקוק להפרת נדריה והפר לה והיא לא ידעה שהרי אינה יושבה בביתו והיא יודעת הדין שאביה ובעלה זקוקין לה ויודעת בהפרת האב ואינה יודעת בהפרת הבעל והיא עוברת הבעל והיא עוברת על נדריה וכו' ולכך נכתב הלשון זה בכל הפרות בין באב בין בבעל וכדפרישנא.

פרק לא

פרק לא, ב

מאת המדינים,

ולא מאת המואבים וכו' דבר אחר מפני שתי פרידות טובות וכו'

מאי דבר אחר, ויש לומר שלפי פי' ראשון קשה שאעפ"י שהמואבים נכנסו לדבר קללת בלעם מפני היראה ובשביל כך ויתר להם, מכל מקום לא היה לו לותר להם על דבר פעור שהחטיאום בהפקיר בנותיהן לזנות שהמחטיא את האדם קשה לו מן ההורגו וכדפי' רש"י בפר' תצא, לכך פי' דבר אחר מפני שתי פרידות טובות וכו', כלומר ראויין היו לעונש גם הם אלא מפני שתי פרידות פי' גוזלות כלומר שתי נשים צדקניות והם רות המואביה ונעמה העמונית ואעפ"י שנעמה עמונית היתה תלי טעמא במואב מפני שרות המואביה יצא ממנה דוד זכתה היא להנשא לשלמה. אבל לעיל בפרשת פנחס בפסוק: **צור את המדינים**, לא כתב רש"י אלא פי' אחר לפי שאין כתוב שם לשון נקמה כדכתיב הכא ואין נופל שם פי' הראשון.

פרק לא, ד

לכל מטות ישראל,

לרבות שבט לוי.

קשה שאם כן היו י"ג אלפים והכתוב אומר י"ב אלף, ויש לומר דלא אתי' י"ב אלף אלא גבי וימסרו שנמסרו בעל כרחן כדפי' רש"י אבל מאלף של שבט לוי לא נמסרו בעל כרחן אלא הלכו לרצונם. ואעפ"י שמחמת מיתת משה נמנעו מכל מקום שבט לוי היה חרד יותר למצות הקדוש ברוך הוא.

פרק לא, ו אותם ואת,

מפני מה הלך פנחס וכו' עד דבר אחר שהלך לנקום נקמת יוסף וכו' דבר אחר
שהיה משוח מלחמה.

קשה מאי דבר אחר תרי זמני. ויש לומר שהפי' השני נראה יותר מהראשון לפי שהחזיר
הכתוב מלת אותם סמוך לואת פנחס דמשמע שהלך לנקום נקמתו גם הוא במותם דכתיב
בהו: **נקום נקמת בני ישראל**. ואח"כ פירש דבר אחר פעם שנית משום שהחזיר הכתוב
אח"כ מלת לצבא כלומר ואת פנחס הכהן לצבא הממונה על הצבא והיינו שהיה משוח
מלחמה.

בידו, ברשותו וכו'.

נ"ל שלכך פירש ברשותו שאעפ"י שהייתי יכול לומר שלקח החוצרות בידו ממש, אין
לפרש כך שהרי כתיב ובני אהרן הכהנים יתקעו בחוצרות ועל כרחך לפחות ב' כהנים
זקוקין להן.

פרק לא, י טירותם,

מושב נוטרין שלהן וכו' דבר אחר לשון מושב שרים וכו'.

קשה מאי דבר אחר, ויש לומר שלפי פי' ראשון הל"ל נוטירותם בתוספת נו"ן בתחלת
התיבה כמו נוטרין לכך פי' דבר אחר מושב שרים שלהם שדומה לתרגום סרני המתורגם
טורני פלשתאי ואינו חסר נו"ן.

פרק לא, טז בדבר בלעם, אמר להן וכו'

קשה למה סרס המקרא שפי' בדבר בלעם קודם שיפרש הן הנה היו הקודם לו בפסוק.
ויש לומר דרש"י אזדא לטעמיה ממה שפי' לעיל בסמוך שכל סרחון הדור תלוי בגדולים,
ולכך פי' בדבר בלעם סמוך לו כלומר והרי אתה רואה שחטא פעור תלוי בבלעם מפני
שהיה גדול בדורו כדפי' רש"י לעיל בפסוק פתורה, שכל המלכים מריצין לו אגרותיהם
ולכך סרס המקרא.

פרק לא, יז הרוגו,

למה חזר ואמר להפסיק הענין שאם אני קורא הרגו כל זכר וכו' איני יודע אם להרגן עם הזכרים או להחיות עם הטף וכו'.

קשה היאך אני יכול לטעות להחיות עם הטף, שהרי מתחלה לכך קצף עליהן ואמר להן החייתם כל נקבה ולמה הוצרכה מלת הרוגו לאפוקי מדבר זה. ויש לומר לפי שמשה לא אמר להם החייתם את הנקבות אלא כל נקבה דמשמע שכעס לפי שלא הבחינו ביניהן להרוג אותם שהכשילום בדבר בלעם ולהחיותם השאר כמו שאמר להן: **הן הנה היו וכו'**, שמכירין היו אותן ולכך הייתי יכול לומר **וכל אשה יודעת איש למשכב זכר וכל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר החיו לכם**, כלומר בין יודעת בין אינה יודעת החיו לכם והיינו מאותן שלא הכשילו אתכם בדבר בלעם ולכך הוצרך לכתוב הרוגו פעם שנית להפסיק הענין כפרש"י.

**פרק לא, יט
אתם ושביכם,**

לא שהגויים וכו' עד כשיבואו בברית ויטמאו צריכין הזאה.

קשה מאי אצטריך קרא להוכיח דבר זה דהא כתיבי קראי בהדייא ככם כגר כאזרח מכם יהיה. וצ"ע.

**פרק לב
פרק לב, ג
עטרות ודיבון,**

מארץ סיחון ועוג היו.

נראה דרש"י סבר שארץ מדיין לא נתחלקה לשבטים ולכך כתב מארץ סיחון ועוג היו וכן בספר יהושע לא תמצא שנתחלקה ארץ מדיין כלל, ואולי היה זה מפני שאינה מארץ ישראל כלומר מארץ ז' עממין.

**פרק לב, לח
ואת נבו ואת בעל מעון,
שמות ע"ז היו וכו'.**

קשה מנא לו. ויש לומר מדכתיב במקום אחר: **כרע בל קורס נבו**, ובעל ודאי שם ע"ז כד"א: **לבעלים ולעשתרות** ומדקאמר את נבו ואת בעל מעון מוסבות שם משמע שלהן לבדם הסבו שמם ולא לאחרות ואח"כ כתב ואת שבמה משמע שלא הסבו שמם כדלעיל אלא כנו כשמה.

פרק לב, מב

ויקרא לה נובח,

לא מפי'ק ה"א וכו' עד ותמיה אני מה ידרוש בשתי תיבות לה בועז לבנות לה בית.
נראה שלא הרגיש רש"י במה שנמצא כתוב במדרש בשתי תיבות הללו לה בועז דרשו בו
שלא אמר לה ממש אלא ע"י שליח, לבנות לה בית דרשו בו שאין לה בית כלומר אין לו
קיום שהשקר והחנופה אין לו רגלים והתם בזכריה בחנופה משתעי קרא.

אודה צורי ולא אחשה,
עזרני בוידבר משה,
ולסמכני יחפוץ ויואל,
בסדר מסעי בני ישראל.

פרשת מסעי

פרק לג

פרק לג, א

אלה מסעי,

לכך נכתבו וכו' עד אעפ"י שגזר לטלטלם ולהניעם במדבר .

קשה היכן מצינו שגזר עליהם כן. ויש לומר מדכתיב: **ובניכם יהיו רועים במדבר ארבעים שנה**, ולשון רועים משמע גלות וטלטול כד"א: **ונגלה מני באהל רועי**, והיינו דכתיב בפרש' דלעיל: **ויניעם במדבר**, כלומר גזר עליהם להניעם ולטלטלם. ומה שאמר רש"י אח"כ משל למלך שהולך את בנו לרפאתו וכו' פירושא דהא מילתא הכי איתא שישראל היו חולים במצרים ושטופים בע"ז ועבירות רבות והולכן הקדוש ברוך הוא להר סיני ולמדבר לרפאתן מהעבירות הללו וללמדן תורה. כיון שהיו חוזרין כלומר כיון שהיו קרובים ליכנס לארץ ולשוב למעלת אבותם אברהם יצחק ויעקב שהיתה השכינה נגלית עליהם תדיר התחיל הכתוב מונה כל המסעות כלומר כאן הוקרנו כאן חששת את ראשך כך בפרשה זו מזכיר ראשי פרקים במקומות ידועים מעבירות שעשו שם ונסים שנעשו להם כגון: **ויחנו ברפידיים ואין מים לשתות העם**, ובהר ההר **וימת אהרן שם**, שהם כעין רמזים.

פרק לג, נד

למטות אבותיכם,

לפי חשבון יוצאי מצרים. דבר אחר לי"ב שבטים.

קשה מאי דבר אחר, ויש לומר שלפי פי' ראשון לא הוצרך לכתוב למטות אלא לאבותיכם תתנחלו לכך פי' דבר אחר לשבטים דהיינו מטות.

פרק לג, נה

וצררו אתכם,

כתרגומו,

פי' דבא להוציא שלא תפרשהו לשון צרור הכסף כלומר שיקשרו ויאסרו אתכם לכך פי' כתרגו' ויעיקון שהפי' הזה אינו נכון שהרי גלו מעל אדמתן ואין לומר ויקשרו.

פרק לה

פרק לה, יא

והקריתם,

אין קרייה אלא לשון הזמנה.

נראה שלכך ברח רש"י מלפרשו לשון מקרה שהרי כתוב: **תכין לך הדרך ושלת את גבול ארצך**, ואין עניינין הללו נופלים במקרה אלא בכונה גדולה.

פרק לה, יד

את שלש הערים,

אעפ"י שבעבר הירדן וכו' עד דבגלעד שכיחי רוצחים כדכתיב גלעד קרית פועלי און .

אין קשה שהרי מקרא זה מדבר במזידיים כדמוכח לשון: **פועלי און** והערים אינן אלא לשוגגין. ויש לומר שגם לשוגגין מדבר מקרא זה כדכתיב בסופו: **עקובה מדם** שפירושו מוטעת ומרומה מדם כלומר שהורגין שוגג מצויין שם וראש המקרא מדבר במזידיין כמפורש.

פרק לה, כה

עד מות הכהן הגדול,

שהוא בא להשרות שכינה וכו' דבר אחר שהיה לו להתפלל וכו'.

קשה מאי דבר אחר, ויש לומר שטעם הפי' השני מיושב יותר דאי מטעם ראשון לא היה לו מותר לעמוד לעולם לפני כהן גדול ואפי' כ"ג אחר שזה משרה שכינה וזה מסלקה וכמו שכתב בפסוק כי חרבך הנפת עליה, שאינו בדין שיונף המקצר על המאריך, לכך פי' דבר אחר דמשום גריעותו של כהן גדול הוא שלא התפלל שלא יארע תקלה זו, ולכך חוזר במיתתו ובא בימי השני.

פרק לו

פרק לו, יא

ותהיינה מחלה תרצה חגלה מלכה ונועה,

כאן מנאן לפי גדולתן בשנים וכו' ובכל המקרא מנאן לפי חכמתן ומגיד ששקולות

זו כזו.

ויש לומר שרש"י תפש שטתו בכאן כשתי דעות החולקים על זה בבבא בתרא שיש אומרים שהמקרא מונה אותן במקומות אחרים לפי חכמתן. ויש אומרים שמונה אותן לפי גדלן אבל בחכמה שקולות זו כזו וכתב רש"י בכאן שתי הדעות בלשונו זה והמשכיל יבין.

אלהי לתהלתי שעה,

בהשלימי אלה מסעי,

אתה זרית ארחי ורבעי,

בחדושי ספר רביעי.